

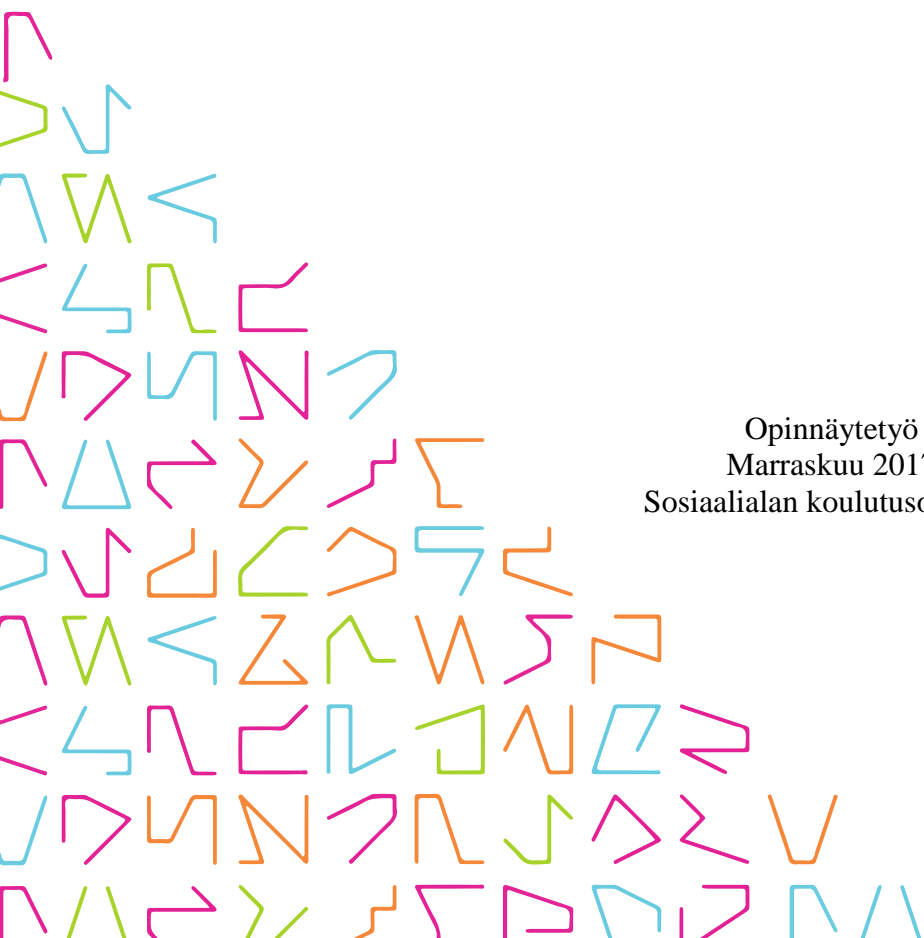

TAMPEREEN
AMMATTIKORKEAKOULU

VIERAS- JA MONIKIELISTEN LASTEN SUOMEN KIELEN KEHITYKSEN TUKEMINEN PÄIVÄKODISSA

Camilla Ahlfors

Opinnäytetyö
Marraskuu 2017
Sosiaalialan koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

AHLFORS, CAMILLA:

Vieras- ja monikielisten lasten suomen kielen kehityksen tukeminen päiväkodissa

Opinnäytetyö 53 sivua, joista liitteitä 2 sivua
Marraskuu 2017

Vieras- ja monikielisten lasten määrä on lisääntynyt ja tulee lisääntymään päiväkodeissa. Päivähoidon on jatkuvasti kehitettävä toimintaansa vieraskielisyyden lisääntyminen huomioon ottaen. Tarkoituksena oli tutkia, miten päiväkodissa edistettiin kielen omaksumista, ja nostaa sen pohjalta esiin hyviä käytäntöjä. Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, miten vieraskielisten ja monikielisten lasten suomen kielen oppimista ja kehitystä tuetaan suomenkielisessä päiväkodissa. Tutkimus oli kvalitatiivinen eli laadullinen tapaustutkimus. Tutkimusmenetelminä olivat haastattelu ja havainnointi. Haastateltavina oli kolme lastentarhanopettajaa. Havainnoinnit toteutettiin kahdessa eri päiväkotiryhmässä, kummassakin yhden päiväkotipäivän ajan.

Tutkimustulosten perusteella kielen kehitystä tuettiin monin tavoin. Useat toimintatavat, apuvälineet ja menetelmät yhdessä työntekijän tavoitteellisen työskentelyn kanssa muodostivat parhaan alustan kielen kehittämiseksi. Toimintatavoissa tärkeiksi nousi erilaisten apuvälineiden ja menetelmien kuten kuvien, tukiviittomien ja satujen käyttö. Luovat menetelmät, pienryhmätoiminta, selkokielisyys, toisto, leikki ja vuorovaikutustilanteiden tukeminen olivat merkittäviä tukitoimia.

On ensisijaisen tärkeää, että päiväkodin työntekijät ymmärtävät kielen kehittämiseen liittyvien tukitoimien tärkeyden. Kielen oppimista tapahtuu kaikkialla. Tutkimuksessa esiin tulleita toimintatapoja voidaan aina kehittää ja lisätä. Kasvattajan itsensä jatkuva kehittäminen koettiin tärkeäksi. Menetelmien ja oppimisympäristön jatkuva päivittäminen lapsen lähikehityksen vyöhyke ja yksilölliset tarpeet huomioiden sekä lapsia osallistamaan on erittäin tärkeää.

Asiasanat: monikielisyys, kielen kehitys, kielen oppiminen, varhaiskasvatus, päiväkotitoiminta

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

AHLFORS, CAMILLA:

Supporting the Development of Finnish Language for Multilingual Children in Kindergarten

Bachelor's thesis 53 pages, appendices 2 pages

November 2017

The purpose of this study was to find out how a kindergarten supports the development of Finnish language for multilingual children. The aim was to gather information about different factors that affect the development of language learning and also about different working methods and tools used in teaching Finnish to multilingual children.

The study was qualitative in nature, and based on interviews and free observation. The data were collected in three interviews with the kindergarten teachers and by observing action for a day in two different child groups.

It was found that supporting the development of Finnish language includes many types of methods and factors. Different help methods like pictures, sign language, stories, playing and supporting social affairs were named as very important factors. Creative methods, plain language, repeating, daily structure and small group action were noted several times as important effective factors.

It is important that employees understand the meaning and importance of supporting the language development, and that learning is ubiquitous. Methods introduced in results can always be developed and reasserted. The methods and learning environment must be updated together with the children, considering the children's zone of proximal development and an individual child.

Key words: multilingual, language development, language learning, early childhood education, kindergarten

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	7
2.1	Lähtökohdat	7
2.2	Opinnäytetyön tavoite ja tarkoitus	7
2.3	Tutkimuskysymys	9
2.4	Tutkimusmenetelmät, kohderyhmä sekä aineiston hankinta ja analyysi ...	9
2.4.1	Kvalitatiivinen tutkimus.....	10
2.4.2	Haastattelu.....	10
2.4.3	Havainnointi.....	12
3	KIELEN KEHITYS JA VARHAISKASVATUS	14
3.1	Kielen kehitys	14
3.2	Kahden tai useamman kielen kehittyminen	16
3.3	Varhaiskasvatus ja kielen kehitys	17
4	VIERAS- JA MONIKIELISYYS PÄIVÄKODISSA	19
4.1	Vieraskielisyys ja monikielisyys	19
4.2	Päiväkoti vieras- ja monikielisten lasten tukijana.....	20
4.3	Suomi toisena kielenä -opetus	25
5	KIELEN KEHITYKSEN TUKEMINEN TUTKIMUSPÄIVÄKODISSA	27
5.1	Lähtökohdat	27
5.2	Päiväkodin arki ja päivärytmi	28
5.3	Leikki	32
5.4	Kasvattajien muut työskentelytavat, menetelmät ja apuvälineet	33
5.5	Moniammatillinen yhteistyö ja erityisopetus.....	36
5.6	Hidastavat tekijät, toiveet ja kehitysideal	38
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	40
7	POHDINTA.....	44
	LÄHTEET.....	48
	LIITTEET	52
	Liite 1. Saatekirje huoltajille/vanhemmille	52
	Liite 2. Teemahaastattelurunko	53

1 JOHDANTO

Moni- ja vieraskielisyys lisääntyvät jatkuvasti. Tähän vaikuttavat merkittävästi esimerkiksi maahanmuutto ja pakolaisuus. Jotta jokainen pärjäisi ja saisi elää tasavertaisesti sekä mielekkäästi yhteiskunnassamme, täytyy töitä asian eteen tehdä valtakunnallisesti. Yksi merkittävä osa-alue on kielen kehitys ja opetus. Suomenkielisissä päiväkodeissa on useita vieraskielisistä tai monikielisistä perheistä tulevia lapsia. Kehityksen ja monenlaisen toiminnan edellytyksenä on kommunikaatio. Kommunikaation onnistuminen edistää sosiaalisia taitoja sekä kulttuuriin ja yhteiskuntaan sopeutumista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa mainitaan, että varhaiskasvatuksessa tulisi tukea monipuolisesti vieraskielisten ja monikielisten lasten kielitaidon kehittymistä. Lisäksi kieli- ja kulttuuri-identiteetin ja itsetunnon kehittäminen on hyvin tärkeää. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 48.)

Varsinkin suurimmissa kaupungeissa vieraskieliset ryhmät ovat totuttu asia. Vuoden 2016 lopussa Suomessa asui 353 993 äidinkieleltään vieraskielistä henkilöä. Suurin vieraskielinen ryhmä on venäjää äidinkielenään puhuvat, seuraavana viron kieliset, ja kolmantena arabian kieliset, jotka nousivat vuoden 2016 aikana somalin ja englannin kieltä puhuvien ohi. (Tilastokeskus 2016.) Myös pienemmille paikkakunnille asettuu lisääntyvin määrin vieraskielisiä. Vaikka varsinaisia maahanmuuttajia ei kunnassa olisikaan, löytyy lähes joka päiväkodista kuitenkin joku, jonka kotona puhutaan jotain muutakin kieltä kuin suomea. Näin on myöskin kaupungissa, jossa toteutin tutkimukseni. Tutkimuskaupungissa maahanmuutto on vielä tuore asia, mutta kasvamaan päin.

Vuosina 2014-2015 alkanut Euroopan pakolaiskriisi lisäsi suuresti monikulttuurisuuteen liittyvää ajankohtaisuutta, vaatien maaltamme monia toimia, jotta lisääntyneeseen pakolaisuuteen pystyttäisiin vastaamaan ja ihmisille voitaisiin tarjota ihmisoikeuksiin kuuluva suoja ja turva. Maahanmuuton ja pakolaisuuden oletetaan lisääntyvän ajan myötä. Jokaista palveleva yhteiskuntamme julkisine palveluineen on ainutlaatuinen, ja sen säilyttämiseksi sekä kaikkien ihmisten saataville tuomiseksi on työskenneltävä jatkuvasti. Tulevaisuuden kuvaan on ennustettavissa uusia suuria pakolaisvirtoja kriisialueiden lisääntyessä. Sota, konfliktit, vainot, luonnonkatastrofit ja esimerkiksi ilmastonmuutos ovat suurimpia syitä pakolaisuuteen.

Haluan tutkia, miten päiväkodissa jo nyt toimitaan kielen opetuksen kohdalla, ja sen avulla mahdollisesti nostaa hyviä käytäntöjä sekä herättää keskustelua niin, että kehitys jatkuisi ja aiheeseen panostettaisiin jatkossakin. Kielten moninaisuus ja monikulttuurisuuden lisääntyminen ovat jo nyt todella ajankohtaisia ja tulevat vielä lisääntymään tulevaisuudessa. Kulttuurisesti monimuotoinen yhteiskuntamme tarvitsee laadukkaan monikulttuurista opetusta, jotta jokainen lapsi on oikeutettu tasa-arvoiseen ja oikeudenmukaiseen kasvatukseen. Nämä ovat syitä aihevalinnalle ja tutkimuksen tärkeydelle.

Opinnäytetyön aiheena on vieras- ja monikielisten lasten suomen kielen opetus ja kehityksen tukeminen varhaiskasvatuksessa ja nimenomaan päiväkodissa. Tutkimuskohteena on maahanmuuttajataustaisesta tai vieraskielisestä perheestä tulevien lasten suomen kehityksen tukeminen päiväkodin arjessa. Tutkimuspäiväkodin nimi jätetään mainitsematta anonyymiteetin rikkoutumisen uhan vuoksi. Tutkimus toteutetaan päiväkodissa haastatteleamalla kasvattajia ja havainnoimalla päiväkodin arkea. Toivon saavani tietoa päiväkodissa tapahtuvasta suomen kielen kehityksestä ja opetuksesta. Tarkoituksena on selvittää yleiseen toimintaan ja nimenomaan työntekijöiden työskentelyyn liittyviä keinoja, menetelmiä ja ratkaisuja kielen kehityksen tukemiseen liittyen. En keskity tutkimuksessani yksittäisiin lapsiin, enkä esittele heihin liittyviä yksityiskohtia tunnistettavuuden mahdollisuuden vuoksi. Tutkimuksen pohjalta luon opinnäytetyön loppuun tiivistetyn vinkkilistan, joka sisältää lyhyesti ohjeet hyvään kielen kehityksen tukemiseen tutkimuspäiväkodissa esiin tulleiden tapojen pohjalta (otsikkona ”10 vinkkiä hyvään kielen kehittämisen tukemiseen”).

2 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

2.1 Lähtökohdat

Opinnäytetyön ideaan vaikutti kevään 2016 päiväkotiharjoittelu. Kiinnostuin harjoittelu-paikassani vieraskielisistä perheistä tulevista lapsista ja heidän suomen kielen kehityksestä, sekä sen tukemisesta päiväkodissa. Monikulttuurisuus ja kielten moninaisuus on aina kiinnostanut minua. Kun kesällä 2016 otin kesäopintoja, opinnäytetyön ideapaperi olikin jo yhtäkkiä käsillä. Miettiessäni hyvää aihetta, hain internetin hakukoneella hyviä ajankohtaisia ideoita, ja kysyin myös tutkimuskaupungin varhaiskasvatusjohtajalta, olisiko hänellä tarvetta jonkinlaiselle tutkimusaiheelle. Jo tällöin ehdotin vieraskielisiin lapsiin liittyvää aihetta, ja hän omien ideoidensa lisäksi rohkaisi minua tekemään haluamani kaltaisen työn. Ajatus kielen kehityksestä ja sen tukemisesta päiväkodissa oli jo niin pinttynyt päähäni, että valitsin sen. Uskoin, että motivaationi säilyisi parhaiten työn läpi, kun olen valinnut itselleni mieluisan aiheen.

2.2 Opinnäytetyön tavoite ja tarkoitus

Opinnäytetyöni tavoitteena on selvittää, miten vieraskielisten ja monikielisten lasten suomen kielen oppimista ja kehitystä tuetaan suomenkielisessä päiväkodissa. Lastentarhanopettajia haastatteleamalla selvitin heidän ajatuksia ja tietoja vieraskielisyyteen ja kielen kehittämiseen liittyen, sekä taitoja, menetelmiä ja keinoja, joita he käyttävät työssään vieraskielisten ja monikielisten lasten kanssa kehittääkseen mahdollisimman monipuolisesti heidän suomen kielen kehitystään. Havainnoimalla tarkastelin, minkälaisia opetus- ja kehityskeinoja päiväkotiryhmien kokoaikaisessa toiminnassa käytetään. Ennakkotietojeni perusteella tarkastelin havainnoinnissa myös sitä, teoreettisissa tietolähteissä ja haastatteluissa esiin nousseet kielen kehittämiseen liittyvät menetelmät, tavat ja keinot tulevat esiin toiminnassa ja päiväkodin arjessa.

Tutkimuspäiväkodissa vieraskielisiä ja monikielisiä lapsia on vähemmistö. Tästä syystä en lähtenyt rajoittamaan tutkimustani koskemaan esimerkiksi vain maahanmuuttajataustaisia, vaan kaikkia, jotka käyttävät muutakin kieltä kuin suomea. Kotikieli tai äidinkieli

voi olla jokin muu kuin suomi, vaikka muuttoa toisesta maasta ei olisikaan tapahtunut (muun muassa suomenruotsalaiset, viittomakieliset, saamelaiset). Puhun työssäni monikielisistä ja vieraskielisistä lapsista tutkimuskohteeni lasten taustojen mukaisesti. Kuitenkin enemmistö näistä lapsista oli maahanmuuttajataustaisia. Maahanmuuttajataustaisella lapsella tarkoitan lasta, joka voi olla syntynyt Suomessa, mutta jonka perhetaustaan liittyy maahanmuutto. Tutkimukseeni liittyvät päiväkotiryhmien lapset käyttävät vähintään toisen vanhempansa kanssa suomen kielen lisäksi tai sen sijasta jotakin muuta kieltä kuin suomea, ruotsia, saamea tai viittomakieltä.

Käytän opinnäytetyössäni termejä kielen kehityksen tukeminen ja kielen opettaminen, keskittyen kuitenkin kielen kehittämisen tukemiseen, sillä pienten lasten kielen omaksuminen tapahtuu arkiaskareissa eikä niinkään muodollisessa opetuksessa. Äidinkielellä tarkoitan kieltä tai kieliä, jotka lapsi on oppinut ensimmäisenä vuorovaikutuksessa toisen ihmisen kanssa, ja joita lapsen kotona käytetään. Äidinkieli on vuorovaikutuksen väline ja tärkeä osa identiteettiä.

Varhaiskasvatuksen ja päivähoidon tulee koko ajan kehittää toimintaansa huomioiden monikulttuurisuuden ja vieraskielisyyden lisääntymisen. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ohjaavat ja antavat ajankohtaista tietoa kielen kehitykseen liittyvissä asioissa. Kielen avulla sopeudutaan ympäristöön, kulttuuriin ja yhteiskuntaan. Yhteiskunnassamme selviäminen edellyttää usein kommunikointimahdollisuutta. Kieli edistää myös identiteetin muodostumista. Tavoitteenani on nostaa esille päiväkodissa käytettäviä ja hyväksi havaittuja menetelmiä, joita hyödynnetään käytännössä kielen kehityksen tukemisessa ja monikulttuurisessa varhaiskasvatuksessa ylipäätään.

Toivon, että opinnäytetyölläni voin hyödyttää päivähoidon työntekijöitä ja muitakin vieras- ja monikielisten lasten kanssa työskenteleviä henkilöitä. Pysin opinnäytetyölläni vähintäänkin herättämään keskustelua ja kiinnostusta aiheeseen liittyen, ja sitä kautta edistämään kielen opettamistapojen kehittämiseen ja ylläpitoon liittyviä keinoja, sekä yksilöllisten työntekijöiden että koko yhteisön keskuudessa. Tutkimuksen pohjalta luon opinnäytetyöhön vinkkilistan, joka sisältää lyhyesti ohjeet hyvään kielen kehityksen tukemiseen.

2.3 Tutkimuskysymys

Opinnäytetyön tutkimuskysymys:

1. Miten vieras- ja monikielisten lasten suomen kielen kehitystä tuetaan päiväkodissa?

2.4 Tutkimusmenetelmät, kohderyhmä sekä aineiston hankinta ja analyysi

Tarkoitukseni oli tutkia kielen kehityksen tukemista päiväkodissa, ja valitsin kohderyhmäksi henkilökunnan ja tarkemmin ottaen lastentarhanopettajat. Lastentarhanopettajat ovat päävastuussa ryhmän toiminnasta ja varhaiskasvatuksen toteutumisesta. Tästä syystä valitsin haastateltaviksi vain lastentarhanopettajia. Aineiston koon ja määrän kannalta tämä oli myös hyvä ratkaisu. Tiedon kerääminen lapsilta tai vanhemmilta ei olisi tuottanut haluamaani tietoa, ja se olisi luonut haasteita tunnistamattomuuden säilyttämisen kannalta. Tästä syystä en myöskään esittele lapsien taustoja, ominaisuuksia tai muita heihin liittyviä tietoja sen tarkemmin.

Aloin etsiä yhteistyöpäiväkotiä lähestymällä yhteistyökaupungin varhaiskasvatusjohtajaa. Hänen kautta sain yhteystietoja päiväkoteihin, joissa olisi vieras- tai monikielisiä lapsia. Yhteistyöpäiväkotini aluevastaava oli kiinnostunut yhteistyöstä ja innostunut autamaan opinnäytetyöni toteuttamisessa, ja näin tutkimukseeni valikoitui juuri kyseinen päiväkotit. Päiväkodissa päädyin tutkimaan kahta ryhmää, joissa tutkimukseeni sopivia lapsia oli useampi. Haastattelin näiden ryhmien lastentarhanopettajia ja havainnoin ryhmien arkea. Lisäksi haastattelin kolmatta lastentarhanopettajaa, jolla oli paljon asiantuntemusta kokemuksensa myötä. Havainnointia tai muuta tutkimusta en hänen ryhmässään kuitenkaan toteuttanut.

Vierailin päiväkodilla useamman kerran, ensimmäisen kerran kävin tarkastelemassa paikkoja ja etsimässä alustavia tietoja. Havainnoin kumpaakin ryhmää yhden päiväkotipäivän ajan. Haastattelut tapahtuivat erillisesti sovittuina ajankohtina. Kummassakin ryhmässä oli ilmoitustaululla esillä tiedotus tutkimuksesta, sen toteuttamisesta ja tarkoituksesta, sekä yhteystietoni (liite 1).

2.4.1 Kvalitatiivinen tutkimus

Tutkimukseni on kvalitatiivinen eli laadullinen tapaustutkimus. Laadullisessa tutkimuksessa lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. Halusin saada laajemmin laadullista tietoa kyseisen päiväkodin elämästä luonnollisissa olosuhteissa aiheeseeni liittyen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään saamaan mahdollisimman kokonaisvaltainen kuva kohteesta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161.) Kvalitatiivisessa tutkimuksessa kohde ja tutkija ovat vuorovaikutuksessa, ja tämä toteutui tutkimuksessani sekä haastatteluissa, että havainnointien aikana. Laadullisessa tutkimuksessa keskitytään usein pieneen määrään tapauksia ja kohdetta analysoidaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Tapaustutkimuksessa tutkitaan nykyhetkessä tapahtuvaa ilmiötä aidossa ympäristössä, todellisessa elämäntilanteessa. Tapaustutkimuksessa on yleensä tarkoitus tutkia tarkemmin vain yhtä tai muutamaa kohdetta. Tutkimustyö ja sen tulokset ovat aina sidoksissa aikaan ja paikkaan, sen vuoksi löydöksiä ei voi välttämättä yleistää koskemaan kaikkia päiväkoteja ja ryhmiä, vaikka varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja varhaiskasvatustavat ovatkin yleisesti valtakunnallisia ohjenuoria. (Eskola & Suoranta 1998, 18, 60-65.)

2.4.2 Haastattelu

Aloitin tutkimukseni haastatteluilla. Halusin saada tietoa suoran kielellisen vuorovaikutuksen kautta. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa haastattelu on usein päämenetelmä. Haastattelulla koetaan olevan sekä hyviä, että huonoja puolia. Pidän siitä, että haastattelussa voi esittää esimerkiksi tarkentavia ja selventäviä kysymyksiä, ja aineiston hankinta on joustavampaa. Vaarana saattaa olla tulkinnan ja analysoinnin väärentyminen, haastateltavan johdattelu tiedostamatta, ja anonymiteetin heikkeneminen. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 12, 34-35.) En kuitenkaan koe näiden olevan ongelmana omassa tutkimuksessani. Haastateltavat lastentarhanopettajat valikoituivat vapaaehtoisuuden ja halukkuuden perusteella niistä ryhmistä, joissa vieraskielisiä ja monikielisiä lapsia oli.

Käytän haastattelutapana teemahaastattelua. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelu, jossa tutkija on asettanut haastattelulle näkökulman tai aihealueita, jonka pohjalta haastattelu etenee. Teemahaastattelussa ei käytetä yksityiskohtaisia kysymyksiä, jotka

olisivat kaikille samat. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47-48.) Tarkoituksena on selvittää päiväkodin tapoja toteuttaa suomen kielen opetusta ja sen kehityksen tukemista. Tavat ovat todennäköisesti usein yksilöllisiä ja päiväkodin itse parhaaksi toteamia, ja siksi teema-haastattelu sopii tutkimukseeni.

Haastattelin kolmea lastentarhanopettajaa. Kaksi heistä oli havainnoimistani ryhmistä. Haastattelut kestivät keskimäärin 15 minuuttia. Suuntaa antanut teema-haastattelurunko löytyy liitteestä 2. Ensimmäinen haastattelun teema on tiedot aiheesta. Tässä osiossa kysyin, mitä kielen kehityksen tukeminen tuo kasvattajille mieleen, mitä se tarkoittaa ja pitää sisällään, sekä mistä tiedot ja opit aiheeseen liittyen oli hankittu. Toinen teema liittyi kielen opettamista tarvitseviin lapsiin, kohdejoukkoon, mutta tämän osion merkitys jäi pieneksi, sillä tarkoituksena on olla keskittymättä liikaa yksittäisiin lapsiin. Tässä osiossa keskustelimme hieman ryhmän vieraskielisten ja monikielisten lasten määrästä sekä yleisesti taustasta ja kielitasosta. Kolmas ja tärkein teema oli toteutus ja tavat. Tässä osiossa selvitin, minkälaisia tapoja kyseisessä päiväkodissa ja ryhmässä käytetään kielen kehityksen tukemisessa. Herättelin keskustelua jaottelemalla kielen kehityksen tukemisen automaattiseen arjen toimintaan sekä tietoiseen, strukturoituun ja suunniteltuun toimintaan. Kyselin erikseen erilaisista kielikerhoista ja -tuokioista, sekä pyysin luettelemaan kaikki menetelmät ja apuvälineet, joita käytetään. Selvitin myös, onko kielen opettaminen kuinka yksilökohtaista. Viimeiset teemat olivat nykytilanne ja toiveet. Halusin selvittää, mitä mieltä lastentarhanopettajat ovat päiväkodin ja ryhmien tämän hetkisestä tilanteesta kielen kehityksen tukemiseen liittyen. Viimeisten teemojen tarkoituksena oli selvittää tyytyväisyyttä nykytilanteeseen päiväkodissa kielen kehityksen tukemisen kannalta, sekä mahdollisia muutos- ja kehitysehdotuksia.

Haastattelut äänitettiin luvallisesti. Kirjoitin myös haastattelun aikana muistiinpanoja. Kun aineisto oli koottu, litteroin haastattelut kokonaan ja lähes sanatarkasti. Muutamia tarpeettomia sanoja jätin pois, esimerkiksi ”öö, niin ku, öö” -tyylisiä täytesanoja ja toistoja. Litteroinnin jälkeen jaoin haastattelun värikoodeilla seuraavasti: haastattelijan kysymys, haastateltavan yleiset tiedot, ryhmän tiedot, kielen kehitys ja sen tukeminen yleisesti, kielen kehitys ja sen tukeminen tässä päiväkodissa/ryhmässä, kehitystoiveet. Näiden jaotteluiden avulla helppot tulosten selvittämistä ja kokoamista opinnäytetyöhön. Koodauksessa (indeksointi) aineistoon sijoitetaan merkkejä niin, että se auttaa tutkijaa

määrittelemään aineistoa, esimerkiksi jaksoihin tai teemoihin (Eskola & Suoranta 1998, 154-155).

2.4.3 Havainnointi

Haastattelun lisänä ja tukena käytin toistakin tutkimusmenetelmää, havainnointia eli observointia. Havainnoin kahden lapsiryhmän arkea, toisessa kokonaisen ja toisessa puolikkaan päiväkotipäivän ajan. Havainnoissa tarkkailin, toimitaanko ryhmässä niin kuin haastatteluissa oli sanottu, ja etsin myös täysin uusia tietoja ja havaintoja tutkimuskysymykseeni liittyen. Havainnointi sopii hyvin kvalitatiivisen tutkimuksen menetelmäksi. Havainnointia toteutetaan luonnollisissa olosuhteissa, ja sen avulla saadaan suoraa tietoa toiminnasta ja käyttäytymisestä. Kuitenkin, haittapuolena saattaa olla havainnoitsijan vaikutus havainnoitavan ympäristön ihmisiin ja heidän käytökseen. Havainnointi on myös subjektiivista, ja toinen saattaa keskittyä toisiin asioihin tarkemmin kuin toinen. Opin näytetyötä tehdessä en voinut käyttää havainnoiteihini pitkiä aikoja, eikä ryhmä ehtinyt näin ollen täysin tottua läsnäolooni, mutta koin, että kasvattajat ja lapset sopeutuivat tästä huolimatta läsnäolooni heti hyvin ja käyttäytyivät niin kutsutusti normaaliin tapaan.

Havainnointilajini ei ole selkeä, jos ajatellaan havainnoinnin jakautuvan havainnoijan roolin mukaisesti systemaattiseksi tai osallistuvaksi havainnoinniksi. Havainnointitapani oli jotain näiden kahden väliltä. Systemaattiseen kuuluu formaali, selkeä ja jäsenneily havainnointitapa sekä havainnoitsijan ulkopuolisuus. Osallistuvassa havainnoinnissa havainnoija osallistuu ryhmän toimintaan, ja havainnointi on tilanteessa muotoutuva. Itse en osallistunut koko ajan ryhmän toimintaan, lukuun ottamatta muutamia leikkihetkiä lasten kanssa. Pyrin sulautumaan ympäristöön, ja tarvittaessa toimimaan mukana, mutta pääosin seurasin sivusta, vaikuttamatta mihinkään. Systemaattiselle havainnoinnille olennaiset luokitteluskeemat ja niiden asiantunteva käyttö eivät olleet tärkeässä asemassa omassa tutkimuksessani. Minulla ei myöskään ollut ennalta määriteltyä havainnointilomaketta tai -rakennetta, mutta hahmottelin etukäteen mielessäni ja muistiinpanoihini aiheita joita havainnoin. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 212-216.) Aiheet muotoutuivat tutkimusaiheeni ja haastattelujen pohjalta. Havainnoitejani ohjasi kysymys ”Miten suomen kielen kehityksen tukeminen näkyy työntekijöiden työskentelyssä ja kaikessa

ryhmän toiminnassa?” Jaottelin havainnointini aikajatkumon mukaisesti ja luokittelin havainnot eri päivätoimintojen alle.

3 KIELEN KEHITYS JA VARHAISKASVATUS

3.1 Kielen kehitys

Varhaiskasvatuksen tulisi tukea lapsen minän ja identiteetin kokonaiskehitystä. Hyväksyntä, huomio ja vuorovaikutuksen laatu vaikuttavat kehittymiseen. Lisäksi mahdollisuus leikkiin, liikkumiseen, taiteiluun ja tutkimiseen ovat olennaisia kehittäjiä. Minäkuvaan ja sen kehittymiseen kuuluu vahvasti myös kieli, äidinkieli ja mahdollinen kaksikieliseksi kehittyminen. (Ota koppi! 2012, 7.) Ihmisellä on synnynnäinen kyky vastaanottaa kieltä ja olla vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Varhainen vuorovaikutus luo puheen, kielen ja kommunikoinnin kehittymisen. Lapsen kielen kehitys tapahtuu varhaisten ei-kielellisten reaktioiden (liikkeet, ilmeet, eleet, ääntelyt) ja myöhemmin muodostuvien yksittäisten sanojen kautta lauseiden muodostamiseen ja kokonaisvaltaiseen kielelliseen kommunikaatioon. Ymmärtäminen kehittyy normaalisti ennen puheen tuottoa. (Kuuloavain 2015.) Synnynnäisten valmiuksien lisäksi kasvuympäristö toimii kielen kehityksen alkuunpanijana. Paavolan (2011, 43) mukaan on olennaista, että lapsi tuntee olonsa turvalliseksi omassa kasvuympäristössään, jotta hän voisi keskittyä harjoittamaan taitojaan ja havainnoimaan ympäristöään. Lapsen kielellisen tietoisuuden kehittyminen on osa kielen kehittymistä. Aikuisten rooli kielellisen tietoisuuden lisäämisessä on merkittävä. Tietoisuus tarkoittaa kielen ottamista ajatustasolle ja analysoinnin kohteeksi. Kielellinen tietoisuus synnyttää tutkivaa asennetta kieltä kohtaan, sekä ymmärrystä kielen rakentumisesta ja sen roolista kieliopillisena järjestelmänä. (Alanen 2006, 210; Torneus 1991, 8-11.) Torneuksen (1991) mukaan kielellinen tietoisuus voidaan jakaa neljään osa-alueeseen: kielen äännerakenteiden oivaltaminen (fonologinen tietoisuus), tietoisuus sanoista (morfologinen tietoisuus), tietoisuus kielen säännöistä (syntaktinen tietoisuus), sekä toiminnallinen ja käytännöllinen tietoisuus käyttää kieltä tilanteisiin sopivalla tavalla (pragmaattinen tietoisuus). Poikkeus, Ketonen & Siiskonen (2003, 69-80) erittelevät näiden lisäksi erilliseksi osa-alueeksi myös sanojen merkityksen ja niiden erojen ymmärtämisen (semanttinen tietoisuus).

Kielen osaaminen, sen kehittyminen ja sitä kautta kommunikaatio ovat osa pragmaattista kehitystä. Pragmaattisen kehityksen taustatekijöitä on useita: Sensoristen tekijöiden eli aistien merkitys on suuri. Kielen osajärjestelmät eli erilaiset tasot kielen kehityksen ja

tuottamisen taustalla vaikuttavat myös. Lisäksi muisti, yleistieto ja kokemukset sekä päättelytaidot ovat merkittävässä asemassa. Mielen teoria, eli toisen ihmisen mielen ymmärtäminen on tärkeää, jotta lapsi ymmärtäisi kielen ja sen käyttämisen merkityksen vuorovaikutuksessa. Tarkkaavaisuus on aina läsnä prosessointia vaativissa oppimistilanteissa. Viimeisenä taustatekijänä mainittakoon toiminnanohjaus, joka tarkoittaa useita erilaisia kognitiivisia prosesseja. Nämä prosessit ovat pragmatiikan kehityksen taustalla, ja sitä voidaan kuvata kyvyksi suunnitella, arvioida ja korjata omaa toimintaa. (Loukusa, Kunari & Vedenkannas 2011, 25-38.)

Kieltä tarvitaan ilmaisuun ja se on tärkeä väline kaikessa oppimisessa. Se on yhteydessä kaikenlaiseen kehittymiseen. Kielen kehittyminen liittyy olennaisesti kaikkeen kognitiiviseen kehitykseen. Tiedon vastaanottamiseen, käsittelyyn ja varastointiin liittyvä kehitys on kognitiivista kehitystä (Saarniaho 2005). Jean Piaget'n teoria kognitiivisesta kehityksestä on yksi tärkeimpiä kehitysteorioita. Kognitiivisia osa-alueita ovat myös älykkyyden, ajattelun, muistin, havaitsemisen ja puheen kehitys. Piaget'n lisäksi myös Lev Vygotsky on tunnettu psykologi, ja molemmat heistä ovat tutkineet paljon kieltä. Molemmat korostavat, että lapsi on yksilöllisen itsensä rakentaja, mutta he antavat myös paljon merkitystä aikuiselle kehityksen tukijoina. Kielen kehitys ja koko lapsen ajattelu etenee vaiheittain (Piaget 1970). (Nurmilaakso 2011, 31-32.)

Ensimmäisen kolmen elinvuoden aikana lapsen sanavarasto kasvaa ja sanoja opitaan yhdistelemään. Niihin opitaan myös liittämään ilmaisuja tarkentavia taivutuksia. Tämä tapahtuu ilman tietoista opettamista. Kolmeen ikävuoteen asti kielenkehitys on hyvin nopeaa. Lasten kielen kehityksessä on kuitenkin suuria yksilöllisiä eroja ja vaihtelua varhaisvaiheessa. Lapsen puhe kehittyy ääntelystä kertovaan puheeseen. Tämä vaatii aivojen kypsymistä, ja siihen liittyvää hermoverkkojen syntymistä ja järjestymistä, joita ohjaavat perimä ja myöhemmin myös ympäristötekijät. (Lyytinen 2014, 51.)

Ennen kouluikää kielenkehityksessä on yleisiä eri ikävaiheissa esiintyviä kehitysmuutoksia. Ennen ensimmäistä syntymäpäiväänsä lapsi joteltelee monipuolisesti ja pyrkii kontaktiin toisten kanssa, käyttäen eleitä ilmaisun tukena. Ensimmäisen ja toisen ikävuoden aikana sanotaan yleensä ensisanat. Sanasto karttuu yksilöllisesti muutamista sanoista 200 sanaan. 1-2 vuotias lapsi ymmärtää sanoja enemmän kuin osaa itse käyttää. Hän oppii noudattamaan lyhyitä ohjeita ja kehotuksia ja hänellä on symbolisia toimintoja leikissä.

Kolmevuotias lapsi oppii paljon uusia sanoja, eniten substantiiveja ja verbejä, mutta myös pronomien, adjektiivien ja partikkeleiden käyttö alkaa yleistyä. Taivutusmuotoja ilmaantuu myös puheeseen. 4-vuotiaana puhe on yleensä jo lähes kokonaan ymmärrettävää. Käytössä on jo taivutusmuodot, aikamuodot, apuverbit ja eri persoonamuodot. Adjektiiveista osataan käyttää jo vertailuasteita, ja esineille voidaan ilmoittaa paikka ja sijainti. Sana- ja loruleikkien kautta kielellinen tietoisuus laajenee. 5-vuotiaalla ääntäminen on tavallisesti jo yleiskielen mukaista. Ilmaisut tarkentuvat ajan ilmaisussa, paikan ja sijainnin kuvauksissa, esineiden ja asioiden tarkastelussa, sekä tarinankerrontataidoissa. Kuusivuotias hallitsee yli 10 000 sanaa. Foneeminen tietoisuus kehittyy, eli lapsi havaitsee äänne-eroja ja oppii käyttämään niitä tarkoituksenmukaisesti. Vuorovaikutuksen perustaidot (kuuntelu ja sen perusteella kysely, vastailu ja vuoropuhelu, ohjeiden mukaan toimiminen) omaksutaan myös tässä iässä. (Lyytinen 2014, 65.) Kielen kehitykseen voi liittyä vaikeuksia. Lapsen vaikeudet liittyen puhutun tai kirjoitetun kielen omaksumisessa ovat kielellisiä oppimisvaikeuksia.

3.2 Kahden tai useamman kielen kehittyminen

Lapsi voi kasvaa kaksi- tai useampikieliseksi. Terveillä lapsilla on synnynnäinen taito omaksua useita kieliä. Kaksikielisyyden kehittyminen voi tapahtua joko alusta asti samanaikaisesti, tai vaiheittaisesti, jolloin toinen kieli opitaan ensikielen jälkeen. Useamman kielen omaksuminen ja monikieliseksi kasvaminen vievät aikaa. Vieraan kielen oppimista on verrattu minkä tahansa kognitiivisen taidon oppimiseen. Lasten kielen omaksumisen uskotaan olevan helpompaa kuin aikuisen, mutta esimerkiksi maahanmuuttajataustaisella lapsella voi olla vaikeuksia saavuttaa toimiva kielitaito uudella kielellä. (Smidt 2008, 48.) Toisen kielen oppimisessakin on omia kehitysvaiheitaan. Puhuva lapsi jatkaa puhetta pääosin jo oppimallaan kielellä havaittuaan eri kielet. Tällöin hän kuitenkin samalla kartoittaa uuden kielen ymmärtämistä, havainnoi sitä aktiivisesti ja harjoittelee hiljaisesti sen tuottamista. Tämä nonverbaali-vaihe sisältää kommunikointia ilmein, elein ja pystyessä muutamalla sanalla. Seuraavassa vaiheessa lapsi alkaa käyttää yhden sanan ilmaisuja, jäljittelyä ja nimeämistä, kaavamaisesti ja toistuvasti. Viimeisessä, produktiivisessa kielen käytön vaiheessa kielen käyttö on ilmaisujen yhdistelyä ja omien lauseiden tuottamista. Tähän välikielen kauteen kuuluu vielä virheitä, sekä kehityksellisiä että ensikielen vaikuttamia. Lapsi pystyy yleensä tietoisesti käyttämään kahta kieltä keskustelun

aikana. Tutkimuspäiväkodin vieraskielistaustaisille lapsille oli kaikille jo kehittynyt taito puhua vähintään ensikieltä. Useimmilla oli virallisena äidinkielenään suomi, mutta osalla jokin vieras kieli. Toista tai useampaa kieltä voidaan omaksua äidinkielen rinnalle. Toinen kieli opitaan kohdekielisessä ympäristössä, eikä se korvaa äidinkieltä. Tämä on toiminnallista kaksikielisyyttä. (Ota koppi! 2012, 8-9.) Lapsi käyttää toista kieltä usein epätäydellisesti, mutta täydellinen osaaminen ei ole tarvittavaakaan, jotta toimiminen molemmilla kielillä onnistuisi.

Yksilölliset tekijät vaikuttavat kielen kehittymiseen. Kielen omaksumiseen ja oppimiseen vaikuttavat esimerkiksi persoonallisuuteen ja kulttuuriin liittyvät tekijät. Persoonallisuustekijöihin kuuluvat muun muassa ikä, motivaatio, sosiaalisuus, kielellinen lahjakkuus ja motivaatio sekä asenne. Sekä ensikielen, että uusien kielten omaksumiseen kuuluvat tunnistaminen, käytä ja korjaa -toiminnot. Kielen tarkkuus ja monipuolisuus hioutuvat ajan myötä ja kehittyvät myöhemmin kuin sujuvuus. Tästä syystä sosiaalinen kielitaito, kyky puhua sujuvasti esimerkiksi tavallisista arkiasioista, saavutetaan 1-3 vuodessa, kun taas akateeminen kielitaito, kyky käyttää kieltä ja ajattelua esimerkiksi ongelmanratkaisutilanteissa, kehittyy 3-10 vuodessa. (Ota koppi! 2012, 8.)

3.3 Varhaiskasvatus ja kielen kehitys

Vuonna 2003, varhaiskasvatussuunnitelman perusteita laadittaessa käsiteltiin paljon lapsen kielellistä kehittymistä ja sen sisällyttämistä varhaiskasvatussuunnitelmaan (vasu). Kielen kehityksen tärkeys ymmärrettiin, ja se sisällytettiin jokaiseen sisällölliseen orientaatioon (kuusi erilaista varhaiskasvatuksessa käytettävää ilmiöihin ja asioihin suuntautumisen- ja suhtautumistapaa) ja kaikkeen varhaiskasvatuksen toimintaan liittyväksi. Vassussa on lisäksi oma lukunsa kieli- ja kulttuurinäkökohdista varhaiskasvatuksessa. (Välimäki 2011, 13-15.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan luodaan paikalliset sekä lasten henkilökohtaiset varhaiskasvatussuunnitelmat, sekä päiväkodeissa että perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ovat oikeudellisesti kaikkea varhaiskasvatusta velvoittava määräys.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa todetaan, että lasten kielellisten taitojen ja valmiuksien sekä kielellisten identiteettien kehittämisen vahvistaminen on varhaiskasvatuksen tehtävänä. Lapsi oppii kieltä, mutta myös sen avulla. Sen kehitystä tukee mahdollisimman monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä vanhempien tai huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö. On huomioitava kielen kehityksen yksilöllisyys, ja se, että samanikäiset lapset voivat olla hyvinkin eri vaiheissa kielen kehityksen osa-alueilla. Varhaiskasvatuksen henkilöstön on tietoisesti tuettava kielellistä kehitystä. Tähän liittyy vuorovaikutustaidot, kielen ymmärtämisen taidot, puheen tuottamisen taidot, kielenkäyttötaidot, kielellisen muistin ja sanavaraston laajeneminen sekä kielitietoisuuden kehittyminen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 40-41.)

Varhaiskasvatuksessa tukea annetaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Varhaiskasvatuksessa annettavia tukimuotoja ovat varhainen tuki ja erityinen tuki. Kielellistä kehitystä tuetaan pedagogisin keinoin. Varhaisvuosien erityiskasvatus kuuluu yleiseen varhaiskasvatukseen. (Alijoki 2011, 79.) Tuen tarve määrittää, tarvitaanko erityispedagogisia menetelmiä. Leikki, pelit, sadut, laulut, liikunta ja musiikki ovat yleisimpiä erityiskasvatuksessakin käytettyjä menetelmiä. Ohjaamistavat ja siihen liittyvät keinot vaikuttavat suuresti kehitykseen tavoitellun määränpään saavuttamiseen. Varhaiskasvatuksen rooli on usein merkittävä kielellistä tukea tarvitseville lapsille. Työntekijät saattavat toimia ammattinsa ja vähemmän emotionaalisen tunnesiteen vuoksi vanhempia määrätietoisemmin ja mielekkäämmin kielen kehittämisen ja kuntouttamisen suhteen. (Launonen 2011, 251.) Kokemuksieni mukaan varhaiskasvatuksessa toimii erityisopettajia ja erityisryhmiä. Erityisryhmät ovat usein integroituja, eli niissä on sekä erityistä tukea tarvitsevia, että sitä tarvitsemattomia lapsia. Varhaiskasvatuksessa toimii nykyään useassa toimipaikassa kiertäviä tai konsultoivia erityislastentarhanopettajia, jotka tapaavat tarvittaessa tiettyin väliajoin erityistä tukea tarvitsevia lapsia varhaiskasvatuksen yhteydessä. He käyttävät erilaisia ohjaus- ja kuntoutusmenetelmiä.

4 VIERAS- JA MONIKIELISYYS PÄIVÄKODISSA

4.1 Vieraskielisyys ja monikielisyys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa eri kielitaustaisella tarkoitetaan saamelaisia, romaneja, viittomakielisiä sekä maahanmuuttajataustaisia lapsia. Tutkimuskohteessa vieras- ja monikieliset lapset olivat lähes poikkeuksetta maahanmuuttajataustaisia. Maahanmuuttajataustaiset lapset eivät kuitenkaan ole yksi sisällöltään samanlainen ryhmä. Jokaisella on oikeus omaan äidinkieleensä. Tämä turvataan Suomen perustuslaissakin. Äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä vastuu on ensisijaisesti perheellä. Äidinkieltä tuetaan kuitenkin myös varhaiskasvatuksessa. (Halme 2011, 86-87.) Äidinkielellä on suuri merkitys lapsen kehitykselle ja sen hallitseminen edesauttaa myös uusien kielten oppimista. Äidinkieli on yleensä ajattelu- ja tunnekieli.

Vieraskielinen lapsi puhuu äidinkielenään tai muuten puhekielenään pääosin jotain toista kieltä kuin ympäristö tai yhteiskunta yleisesti käyttää. Monikielisyydellä tarkoitetaan sitä, kun yksilö käyttää kahta tai useampaa kieltä sujuvasti kommunikoinnissaan. Monikielisyydellä voidaan tarkoittaa myös sitä, jos henkilö osaa äidinkielensä lisäksi puhua esimerkiksi englantia. Näin ollen lähes jokainen suomalainen aikuinen on monikielinen. Tässä tutkimuksessa kyseessä on kuitenkin seuraavanlainen tilanne: Ympäristön ja päiväkodin virallisena kielenä on suomi, ja lapsen kotona käytetään kokonaan tai pääosin jotain muuta kieltä. Äidinkielenään jotakin vähemmistökieltä puhuvan on erilaisten käytännöllisten syiden ja yhteiskunnassa pärjäämisen vuoksi opetettava enemmistön kieltä. (Soveltavan kielentutkimuksen keskus n.d.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa puhutaan monikielisyudesta. Lapset voivat samaan aikaan oppia useita eri kieliä. Niiden kehittyminen ja käyttäminen voivat liittyä eri tilanteisiin. Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon kielelliset eroavaisuudet ja erilaiset kasvuympäristöt. Kodeissa voidaan puhua eri kieliä, tai käyttää kieltä eri tavalla. Huoltajien kanssa yhteistyössä suunnitellaan ja tuetaan kielten kehittymistä ja säilyttämistä. Päiväkodissa tulee monipuolisesti tukea vieraskielisten ja monikielisten lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien kehittymistä. Yhteiskunnan kielen kehittymistä edistetään tavoitteellisesti eri tavoilla. Edistäminen tapahtuu eri osa-alueet ja lapsen tarpeet

huomioon ottaen. Oma äidinkieli yhdessä suomen (tai ruotsin) kielen kanssa muodostavat toiminnallista kaksi- ja monikielisyttä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 40 & 48.)

4.2 Päiväkoti vieras- ja monikielisten lasten tukijana

Vuosien varrella kulttuurikohtaamisten lisääntyessä varhaiskasvatus on kehittynyt vastaamaan kaikkien tarpeisiin ja tukemaan jokaista lasta kokonaisvaltaisesti ja yksilöllisesti. Vasuun kirjatut huomiot monikulttuurisuuteen ja vieraskielisyyteen liittyen ohjaavat päiväkodin toimintaa. Päiväkodin henkilökunta on pääosin koulutettu vastaamaan myös vieraskielisyyteen liittyviin haasteisiin. Lasten henkilökohtaiset vasut ohjaavat päiväkodin kasvattajien toimintaa. Lapsi tarvitsee päiväkodissa rinnalleen sensitiivisen ja läsnä olevan aikuisen.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kasvattajalla on tiettyjä rooleja kielen ja kommunikaation sisältöalueella. Vieras- ja monikielisten lasten kohdalla nämä ovat erittäin tärkeitä suomen kielen oppimista tukevia keinoja. Päiväkodissa kasvattajan tehtävänä on lisätä aktiivista osallistumista. Hän rohkaisee vuorovaikutukseen ja reagoi kontaktialoitteisiin. Ohjaus, kuvailu ja tapahtumien selitys kuuluvat myös tähän. Kieltä käytetään mahdollisimman paljon ja selkeästi päivittäisissä toiminnoissa ja rutiineissa. Kasvattaja kertoo satuja ja kertomuksia, ja myös rohkaisee niiden luomiseen ja kielellä leikkimiseen tarjoamalla loruja ja merkityksettömiä sanoja. Päiväkodissa tulee olla virikkeitä ja aktiivoiva ympäristö. Tähän ympäristöön kuuluu esimerkiksi laajalti lastenkirjallisuutta. Myös puhutun ja kirjoitetun kielen havainnointiin tulee luoda mahdollisuus ympäristön avulla. Kielen ja kommunikaation sisältöalueella lapsen rooleina päiväkodissa on mainittu eri kohtia (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet). Lapsi osallistuu aktiivisesti, ja tätä kautta oppii ymmärtämään käsitteitä ja niiden välisiä suhteita. Hän oppii kysymään ja vastaamaan. Kieltä käytetään päivittäisissä rutiineissa ja toiminnoissa, esimerkiksi leikkissä, ja näin hän oppii samalla käsitteitä. Lapsella tulee olla tilaa kerronnalle ja kertomuksille. Lapsi leikkii kielellä toistamalla loruja ja merkityksettömiä sanoja ja näin ollen saavuttaa kielellistä tietoisuutta. Kirjoitusjärjestelmään tutustuminen tapahtuu opettelemalla jäljittelemään kulttuurisia ja sosiaalisia tapoja sekä kommunikaatiota. Kasvattajan on tuettava näiden onnistumista. (Korkeamäki 2011, 44.)

Päiväkoti ja sen henkilöstö tarjoavat puitteet mahdollisimman laadukkaaseen kehitykseen ja kasvatukseen. Tähän kuuluu ympäristön (kaikki tilat ja niihin kuuluvat sisällöt ja lainalaisuudet), opetuksen, ohjauksen ja muun toiminnan tarkka suunnittelu ja laadukas toteutus. Lindbergin (2011, 56-59) mukaan visuaalinen ympäristö vaikuttaa kokemiseen ja tunteisiin, esimerkiksi auttamalla tai heikentämällä oppimishalua ja -valmiutta, ja lapsien tulisikin saada osallistua ympäristön muokkaamiseen mielekkääksi, sillä joustava ympäristö tukee erilaisia yksilöitä. Osallisuus ylipäättään lisää suuresti toisen kielen oppimista. (Ota koppi! 2012, 9.) Mielekkyys taas lisää oppimisherkkyyttä. Ympäristön on oltava turvallinen, mutta kuitenkin haasteita tarjoava ja mahdollisimman virikkeellinen. Henkilöstön on myös ymmärrettävä muun muassa selkeän päiväohjelman, rutiinien, ohjeistuksien, ryhmäkokojen, selkokielen sekä erityisten menetelmien ja apuvälineiden merkitys kielen kehittymiselle. Kielen osalta tärkeitä ovat esimerkiksi kuvia, sanoja, satuja, loruja, luovia menetelmiä, pelejä ja leikkimahdollisuuksia tarjoava ympäristö.

Satuihin ja tarinoihin liittyen nostan tässä esiin sadutus-menetelmän, johon olen perehtynyt aiempien tehtävien ja töiden osalta ja näin ollen kiinnostunut aiheesta. Sadutusta voidaan käyttää tehokkaana keinona ja apuvälineenä kielen kehityksen tukemisessa. Sadutus tukee monella muullakin tapaa. Yksilön perussadutuksessa sadutettavan henkilön itse keksimä tarina kirjataan ylös sanatarkasti. Valmis tarina luetaan, ja sadutettava saa korjata sitä halutessaan. Kirjaaminen tapahtuu sadutettavan nähden. Perussadutukseen voidaan lisätä jokin ennalta annettu aihe, jolloin siitä tulee aihesadutusta. Sadutettava voi myös itse ehdottaa aihetta. Apuna voidaan käyttää myös joitakin leikkejä, tapahtumia tai tuotoksia, joista sadutettavaa henkilöä pyydetään kertomaan. Aihesadutuksessa sadutettavan henkilön tulisi olla ymmärtänyt sadutuksen perusidea siitä, että kertoja saa päättää mitä hän kertoo. Sadutus aloitetaan lauseella: "Kerro satu (tai tarina), sellainen kuin itse haluat. Kirjaan sen juuri niin kuin sen minulle kerrot. Lopuksi luen tarinasi, ja voit muuttaa tai korjata sitä, mikäli haluat." (Karlsson 2014, 24-25.) Sanat kirjataan juuri niin kuin ne sanotaan. Sadutus ei siis tue työssäni esiin tulevan korjaamisen, selkokielen ja kieliopillisesti oikeisiin sanoihin, sanamuotoihin ja lauserakenteisiin ohjaamista. Se tukee kuitenkin paljon lapsen yleistä kielellistä kehitystä ja roolia kielen tuottajana. Vaikka sadun sisältö ja elementit kuulostaisivatkin saduttajan tai muiden korvaan epäsovelialilta tai sopimattomilta, tulee tulkintatarpeista luopua ja hyväksyä satu

sellaisenaan, lapsen haluamana. Saduttamisen taustalla on kuitenkin ajatus lapsen voimauttamisesta ja vapauttamisesta. Tämä voimauttaminen ja vapauttaminen rohkaisee myös kaiken kielen käyttämiseen.

Maahanmuuttajataustaista tai monikielistä lasta voidaan saduttaa hänen vieraalla kielellään tai kantaväestön kielellä. Vieraalla kielellä voidaan saduttaa kotona, tai myös päiväkodissa avustajan tai tulkin avulla. Lapselle itselle vieraammalla kielellä saduttaessa (yleensä valtakieli) he usein huomaavat tulevansa kuulluiksi ja ymmärretyiksi pienelläkin sanavarastolla, ja tämä voi olla hyvinkin merkittävä kokemus lapselle. Lapsen kerronnan kautta erilaisten kulttuurien välinen ymmärrys lisääntyy. (Karlsson 2014, 110.) Vieras- ja monikieliselle lapselle kuulluksi ja ymmärretyksi tulemisen kokemus on erittäin tärkeää, jotta tasa-arvoisuuden tunne valtakieltä puhuvien lasten kanssa toteutuisi.

Grönroos ja Harju (2003) ovat tutkineet sadutusmenetelmää erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa. Menetelmän todettiin tukevan vuorovaikutustaitoja ja kehittävän itsetuntoa. Suvannon (2011, 288) mukaan menetelmä sopii todella hyvin yhdeksi puheterapeutin välineeksi lapsen kielenkäytön kuntouttamisessa. Puheterapeuttien kokemusten mukaan sadutuksen avulla saadaan yllättävän hyvin irti luovaa kerrontaa. Tämä tietysti kehittää puhumista ja kieltä. Karlssonin teoksessa eräs puheterapeutti kertoo, että muuten niin korjaavan otteen sisältävä puheterapeutin työ saa sadutuksen kautta vapautusta ja muista harjoituksista eroten sadutuksella saadaan aivan uutta merkitystä lasten kerronnalle. Sadutusta käytetään paljon myös erityisopetuksessa ja se on todettu toimivaksi menetelmäksi. Erityisopettajien kokemusten mukaan kielellisistä ongelmista kärsivät lapset ovat hyötäneet paljon sadutuksesta. Sadutuksen vapaa ilmapiiri, omaehtoisuus, painostamattomuus ja sadutettavan ehdoilla toimiminen mahdollistavat tämän. Opettajat kertovat kielellisten taitojen kehittyneen sadutuksen tuella. Sanavarastot, lauseiden määrä ja kieliopin mukaisuus ovat lisääntyneet. Sadutuksessa tärkeää on itsetunnon vahvistuminen, ja tämän myötä myös rohkeus kielelliseen ilmaisuun lisääntyy. (Karlsson 2011, 128-130, 138-143.)

Musiikki menetelmänä on merkittävä elementti. Varhaisesta musiikillisesta vuorovaikutuksesta alkavat lapsen kieli ja minuus. Kielen kehityksen yhdistäminen musiikkiin on todella kehittävä. (Ruokonen 2011, 62-67.) Musiikki, kuten muutkin luovat menetel-

mät yhdistyvät usein leikkeihin. Leikin merkitystä lapsen kehitykselle ei voi liikaa korostaa. Leikin sanotaan olevan lapsen työtä, ja leikkimällä lapsi kehittyy. Lapsi saa leikistä iloa, mutta samalla hän harjaannuttaa aistejaan, liikkumista, puhumista, esineiden käyttöä ja montaa muuta osa-aluetta. Leikki on olennainen osa kielen tukemista ja opetusta. Kielen kehityksestä suuri osa tapahtuu ja vahvistuu leikin kautta. Tietyt leikit kuuluvat tiettyihin kieliin ja kulttuureihin. Perinneleikit vaikuttavat kielen kehittymiseen jo varhaisesta iästä alkaen. Leikin aikana käydään sisäistä puhetta sekä kommunikaatiota leikkikavereiden ja aikuisten kanssa. (Helenius & Korhonen 2011, 70-73.) Leikkiessä lapsi on lähikehityksen vyöhykkeellä ja alttiina jatkuvalla vuorovaikutukselle. Yksinleikki ei itsessään kehitä kovin pitkälle, vaan eniten leikki kehittää sosiaalisen toiminnan kautta. Aikuisen rooli on ohjata leikkiä ja turvata sen jatkuvuus aktiivisesti mukana toimien. Siksi olisi tärkeää, että aikuiset olisivat mahdollisimman paljon mukana leikissä, varsinkin kielellisesti tukea tarvitsevien lasten kanssa. (Halme 2011, 98.) Vertaisten rinnalla opitaan myös paljon. Aikuisen tehtävä on myöskin tukea lasten välistä vuorovaikutusta ja tukea sosiaalisia suhteita. Lasten kehitystasot ovat yksilöllisiä, toinen on kielellisesti taitavampi ja toinen esimerkiksi fyysisesti. Lapsi poimii toisilta malleja ja omaksuu uusia taitoja vertaisoppimalla.

Päiväkodissa tukea tai erityistä kielellistä (suomen kielen oppiminen) tukea tarvitseva lapsi ei välttämättä saavuta tarvitsemaansa tuen tasoa isossa tai meluisassa lapsiryhmässä. Pedagogiseen osaamiseen kuuluu ryhmäkoon säätely. Pienryhmätoiminta on nykyisin tärkeä ja merkitykselliseksi koettu osa varhaiskasvatusta. Kun päiväkotien lapsimäärät ovat suuria, heidän jaottelu pienempiin ryhmiin edes osaksi ajaksi toimintaa on tärkeää. Pienryhmissä lapset tulevat paremmin yksilöinä esiin ja kuulluiksi, ja pääsevät toteuttamaan itseään usein paremmin. Kieltä pystyy käyttämään aktiivisemmin pienryhmässä, ja siinä tukeminen onnistuu paremmin, kun tällaiseen lapseen keskittyminen mahdollistuu enemmän. (Halme 2011, 92.)

Kielen kehityksen tukemiseen kuuluu erilaiset havainnointi-, arviointi- ja dokumentointimenetelmät. Näiden avulla voidaan kehittää toimintaa. Havainnointi antaa tietoa lapsen kielitaidosta. Havainnoinnit ja arvioinnit dokumentoidaan. (Ota koppi! 2012, 15.) Hyvän suunnittelun lisäksi toiminnan arviointi on osana varhaiskasvatusta myös lapsen kielen kehityksen toteutumisen osalta. Kielitaidon arviointia ohjaavia menetelmiä ovat esimer-

kiksi Kielikoppa, ”Repun takanassa”, Kettu-testi ja Lumiukko-testi. Kielikoppa on tarkoitettu 3–5-vuotiaille lapsille joilla suomi on toisena kielenä. Opetusmateriaalissa on erilaisia suomen kielen ymmärtämistä ja tuottoa tukevia harjoitteita. ”Repun takanassa” on suomen kieltä kartoittava arviointi. Se on tarkoitettu vähintään 5-vuotiaille (sovelletusti myös nuoremmille lapsille) ja sillä arvioidaan suomen kieltä ja omaa äidinkieltä. Kettu-testissä kartoitetaan 3-5 vuotiaan lapsen kielitaitoja. Se soveltuu myös vieraskielisille lapsille. Lumiukko-testissä kartoitetaan samaan tapaan kielitaitoja, mutta 5-vuotta täyttäneeltä lapselta. (Tampereen kaupunki 2016; Pedihealth 2017; Peda.net n.d.)

Lapsen kanssa huomioon tulee ottaa yhteistyö kodin kanssa. Kasvatuskumppanuus tukee kaikkea kehittymistä ja huoltajien kanssa voidaan yhdessä suunnitella sekä kotona, että päiväkodissa käytettäviä toisiaan tukevia kielen kehittämismenetelmiä. Oman äidinkielen säilyttäminen on tärkeää, ja vastuu siitä on pääosin kodilla. Suomen kieltä opitaan vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Vuorovaikutusta tapahtuu kasvattajien ja lapsen välillä, mutta hyvin paljon myös vertaisryhmässä. Kielen kehitys tehostuu, kun lapsi osallistuu ja on aktiivinen, sekä saa yhteenkuuluvuuden tunteita. Päiväkodissa aikuisen roolina on myöskin tukea tämän toteutumista. (Halme 2011, 97.) Sekä aikuisten kanssa toimiessa, että muiden lasten ja vertaisryhmän sisäisissä toiminnoissa tehokkainta oppiminen on, kun osaamista on mahdollista kartuttaa yhdessä osaavamman osapuolen kanssa (potentiaalinen kehitystaso). Yksin toimiessaan tätä mahdollisimman laajaa osaamista ei ole niin helppoa saavuttaa (aktuaalinen kehitystaso). Tämä lähikehityksen vyöhyke on Lev Vygotskyn luoma psykologinen teoria ja käsitys ihmisen oppimiseen ja osaamiseen liittyen. Lähikehityksen vyöhyke sijoittuu yksilön nykyisen taito- ja tietotason ja hänelle mahdollisen ja potentiaalisen kehitystason väliin. Avun kanssa mahdollistuvat suoritukset kuuluvat lähikehityksen vyöhykkeelle. (Innovative Learning n.d.)

Kielikasvatus varhaiskasvatuksessa ja päiväkodissa tavoittelee funktionaalista kaksikielisyttä. Tämä toiminnallinen kaksikielisyys tarkoittaa lapsen kykyä puhua, ymmärtää ja ajatella aktiivisesti kahdella kielellä, ja automaattisesti vaihtamaan niitä, vaikka kielitaidot eivät olisikaan samalla tasolla eri kielten osalta. Tavoitteena on kielten rinnakkaisuus, toinen kieli opitaan äidinkielen rinnalle eikä korvaamaan sitä. Vieraan kielen puhumisessa ei tavoitella täydellistä hallintaa, vaan riittävää omiin tarkoituksiin sopivaa osaamista. (Halme 2011, 92.)

4.3 Suomi toisena kielenä -opetus

Esiopetukseen ja varhaiskasvatukseen kuuluu suomi toisena kielenä (S2) -opetus. S2-opetusta annetaan maahanmuuttajataustaiselle lapselle, ja sitä toteutetaan opettamalla suomen kieltä tavoitteellisesti ja säännöllisesti. Opetusta annetaan tarvittaessa kaikille, joilla suomen kielen osaaminen ei ole kaikilla tasoilla syntyperäisen kielenkäyttäjän tasoista. Kielitaito on ainoa opetuksen tarvetta määräävä kriteeri. Uusimmassa varhaiskasvatussuunnitelmassa ei puhuta suomi toisena kielenä -opetuksesta kyseisellä termillä. Kieliympäristöjen moninaisuus on huomioitu lisääntyneiden kielitaustojen vuoksi. Kuitenkin S2-opetus on edelleen toiminnassa päiväkodeissa ja siihen liittyviä sisältöjä hyödynnetään yleisestikin suomen kielen kehitystä tukeessa sitä tarvitsevan lapsen kohdalla.

Lapsen vasuun kuuluu kaksikielisyyden suunnitelma. Suunnitelma tehdään yhdessä lapsen vanhempien kanssa. Kaksikielisyyden suunnitelmaan kuuluu kotona annettavan tuen lisäksi päivähoitossa S2-opetukseen liittyvien suunnitelmien kirjaaminen. Suunnitelmassa on lueteltu tavoitteet sekä menetelmiin ja arviointiin liittyvät seikat. Kielen opetuksen tulee vastata tätä suunnitelmaa ja tukea kielen kehityksen tukemiseen liittyviä yksilöllisiä tavoitteita.

S2-opetus on osana kokoaikaista lapsiryhmän toimintaa, kun ryhmässä on muuta kuin suomea äidinkielenään puhuva lapsi. (Ota koppi! 2012, 10.) Lapsi oppii kieltä päivittäisissä toiminnoissaan ja sen mukaan, miten hän sitä tarvitsee. S2-opetuksen tulisi olla funktionaalista, ja kasvattajan tulisikin löytää ja havaita lasten kielenkäytön kohteet ja tarpeet ja suunnitella kielen kehittämisen tukeminen näiden mukaisesti. Oleellisin ja ensimmäisenä opittu sanavarasto liittyykin leikkeihin, ryhmään liittymiseen ja päivittäisiin arjen tilanteisiin ja niistä selviämiseen. Kieltä opitaan aidoissa tilanteissa, eikä erillään varhaiskasvatuksen muista sisällöistä. Aitoja arjen tilanteita voi kuitenkin kehittää kielen kehitystä tukevammiksi, ja muun toiminnan sekaan sopii myös erilliset kielen opetukseen tai sen kehittämiseen varatut tuokiot. Kasvattajan tehtävänä on tarjota lapselle monipuolisia kielenkäyttökokemuksia. Koko kasvattajayhteisön tulee yhdessä kantaa vastuu suomen kielen kehittämisen tukemisesta sitä tarvitseville lapsille. S2-opetus on lapsilähtöistä, ja sitä toteutetaan ja suunnitellaan lapsen vahvuuksien, mielenkiinnon kohteiden, taitojen ja tuen tarpeiden mukaisesti. Varhaiskasvatuksessa käytetään paljon menetelmiä ja toimintatapoja, jotka soveltuvat hyvin suomi toisena kielenä -opetukseen. Näitä jo

aiemmin esiteltyjä menetelmiä ja tapoja ovat muun muassa kuvakirjat, laulut, lorut, leikit, sadut, sadutus, pelit, sarjakuvat ja erilaiset kielen kehittämiseen ja sen arviointiin tarkoitettut toimintamenetelmät ja materiaalipaketit. Kieltä voidaan opettaa monikanavaisesti eli kaikkia aisteja monipuolisesti käyttäen. (Halme 2011, 92-94.)

5 KIELEN KEHITYKSEN TUKEMINEN TUTKIMUSPÄIVÄKODISSA

5.1 Lähtökohdat

Tässä luvussa kerron päiväkodissa tapahtuneista tutkimuksistani sekä niiden tuloksista. Esittelen teemoittain havainnointien ja haastattelujen avulla saatuja vastauksia kysymyksen, miten suomen kielen kehitystä tuetaan päiväkodissa vieras- ja monikielisille lapsille. Tutkimuspäiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmassa on mukailtu valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteita ja ohjeita. Työni kirjoitushetkellä päiväkodin uusi varhaiskasvatussuunnitelma on juuri valmistumassa, ja anonymiteettisuoja vuoksi en esittele vanhaakaan asiakirjaa. Maininnan arvoisia sisältöjä päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmasta aiheeseeni liittyen ovat varsinkin kasvatuskumppanuus ja jokaisen lapsen yksilöllinen varhaiskasvatussuunnitelma. Yhteistyö perheen kanssa on hyvin tärkeää, ja parhaimmillaan molemmat osapuolet tukevat kielen kehitystä ja oppimista toisiaan täydentävästi. Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan jokaiselle lapselle yhdessä vanhempien kanssa. Vasussa otetaan huomioon yksilöllisyys, vahvuudet, mielenkiinnon kohteet ja mahdolliset tuen tarpeet. Varhaiskasvatussuunnitelmassa asetetaan myös tavoitteet lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen prosessien tueksi. Tähän kuuluu olennaisesti myös kielelliseen kehitykseen liittyvät asiat.

Organisaatiotaustaiset päätökset vaikuttavat merkittävästi kaikkeen päiväkodin arjen toimintaan ja lasten yhteisten sekä yksilöllisten kehitystarpeiden toteuttamiseen. Tutkimuksessani tuli ilmi paljon asioita, joihin voidaan vaikuttaa ruohonjuuritasolla ja kasvattajien oman halun ja motivaation pohjalta, mutta myös asioita, joiden mahdollistaminen onnistuu vain laajemmassa mittakaavassa, yhteiskunnallisella tasolla. Haastatteluissa mainittiin usein esimerkiksi ryhmäkokojen, lisäkoulutuksen ja muiden puuttuvien resurssiperustaisten asioiden lisätarve. Näistä huolimatta muihin asioihin kuitenkin koettiin pystyvän vaikuttamaan, ja henkilökunta olikin hyvin motivoitunut ja halukas jatkuvaan kehittämiseen ja mahdollisimman monipuolisen ja kattavan toiminnan toteuttamiseen. Seuraavissa luvuissa esittelen työntekijöiden haastatteluissa ja ryhmien toimintaa havainnoidessa saatuja tietoja liittyen kielen kehitykseen ja sen tukemiseen vaikuttaviin sisältöihin, sekä toimintatapoihin ja menetelmiin.

5.2 Päiväkodin arki ja päivärytmi

Päiväkodin toimintakaudet rytmittyvät pääosin etukäteen tehtyjen suunnitelmien mukaisesti, ja vuosisuunnitelmat ohjaavat toimintaa aina taustalta. Viikkosuunnitelmien ja jokaisen ryhmän suunnitteleman päiväohjelman lisäksi arjessa ja toiminnassa on luonnollisestikin vaihtelua, jotta varhaiskasvatus olisi mahdollisimman monipuolista, laadukasta ja yksilöitä tukevaa ja kehittävää. Päivärytmi on kuitenkin tärkeä perusta ja se luo pysyvyyttä ja tottumusta, jotka lisäävät turvallisuuden tunnetta. Kun toiminta on selkeää ja ennakoitavissa, lapsi pystyy käyttämään energiansa tarvittaviin asioihin eikä epävarmuus tilanteiden kuluista lisää varmistelun ja hahmottamisen tarvetta ja näin ollen tarpeetonta stressiä. Vieraskielisen lapsen voimavaroista kuluu enemmän tilanteiden tulkintaan, ymmärtämiseen ja mukana pysymiseen kuin kantakieltä hyvin ymmärtävän lapsen. Turvallisuuden ja pysyvyyden tunne edesauttaa oppimista ja monipuolisen kehityksen toteutumista.

Tutkimuspäiväkodin päivät alkavat puoli seitsemältä aamulla. Aamu alkaa asettumisella ja rauhallisilla puuhailuilla. Vanhempien tai huoltajien lähdöstä selviäminen vaatii toisinaan rauhoittelua ja lohduttamista turvalliselta päiväkotityöntekijältä. Kun turvallisuuden tunne saavutetaan heti päivän alkaessa, sujuu loppupäivä paremmin. Asetuttuaan lapsi saa itse päättää, mitä hän haluaa leikkiä tai puuhailia. Aamupalan aika on noin kahdeksalta. Aamupalan jälkeen on aamupiiri, leikkiä, ulkoilua ja ohjattua pienryhmätoimintaa. Ohjattujen toimintojen, ruokailujen ja lepoaikojen välit ovat pääosin aina leikkiä erilaisin muodoin. Aamupäiväulkoilun jälkeen on lounas ja päivälepo. Päivälevoalta poistutaan melko omatahtisesti hiljaisiin puuhiin. Välipala tarjoillaan levon jälkeen. Tämän jälkeen on taas leikkiä tai ohjattua toimintaa ja yhteistä puuhaa. Ennen sulkemista on iltapäiväulkoilun aika.

Aloitin molemmat havainnointikertani kello yhdeksältä aamulla, jolloin oli vapaan leikin aika. Läsnä olevat kasvattajat menevät tilanteiden mukaisesti ja tarvittaessa tarkkailemaan tai tukemaan leikkiä. Myös vertaisten merkitys leikkikaverina on suuri kieltään kehittäväälle lapselle. Sain tarkastella, kuinka kasvattaja toimi aamuleikin aikana monikielisen lapsen kanssa. Päivätoimien aikana havainnoiduista toimintatavoista ja tukikeinoista kerron lisää myöhemmin tässä luvussa.

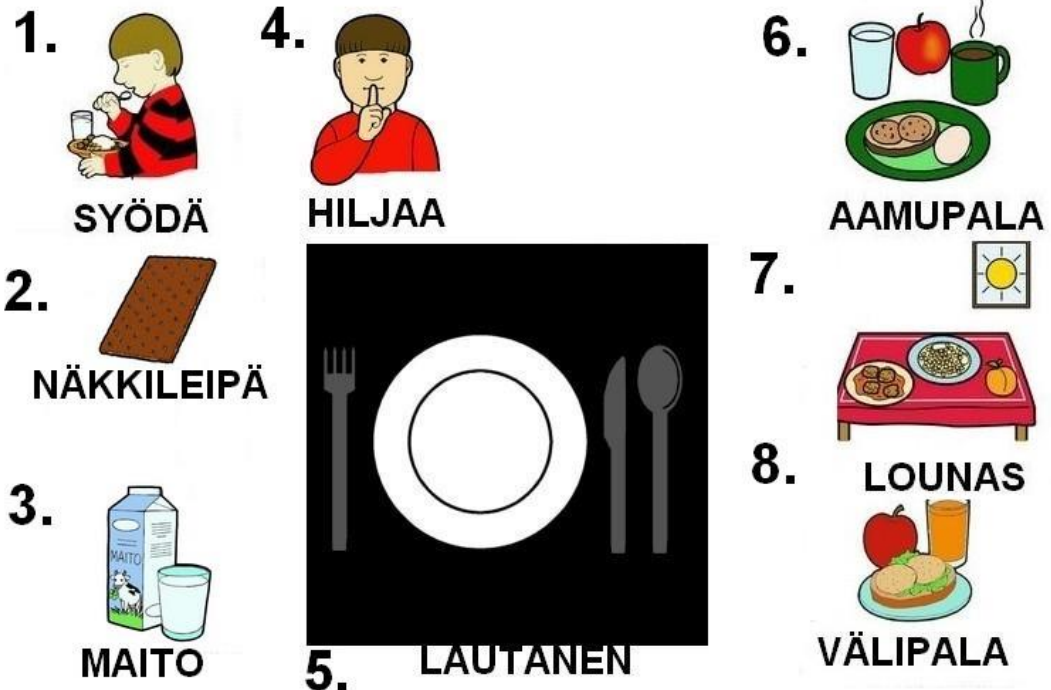
Leikkihetken jälkeen siirrytään aamupiirille. Aamupiirillä käytetään päivittäin samanlaisia rutiineja. Aamupiirillä on oiva tilaisuus tukea selkeän kielenkäytön ja erilaisten keinojen avulla vieraskielisten lasten kielen kehitystä. Aamupiiri aloitetaan yhteisellä tervehdyksellä tukiviittomia käyttäen. Piirillä käydään läpi kuhunkin päivään liittyvät sisällöt ja ominaisuudet. Piirillä opetellaan yleensä yhdessä käytöstapoja, huomiointia, vuorovaikutustaitoja, aikaan liittyviä asioita (päivämäärät, kellonajat, juhlapyhät, kunkin päivän suunnitelma) ja säästä. Piiriin kuuluu myös jokin vaihteleva yhteispuuha tai leikki, esimerkiksi peli, leikki, loruttelu tai satu. Piiripaikalla on seinämä, jossa on kalenteri, päiväsuunnitelma, sääkuvia ja paljon muita havainnollistavia apukuvia. Piiriltä lähdettiin pukeutumaan ulkoilua varten, kukin oman vuoron ja nimen tullen esiin poistumislorussa.

Pukeutumistilanteissa tarvitaan sujuvuutta ja selkeyttä. Havainnoimieni ryhmien lapset ovat pääosin yli kolmevuotiaita, ja pukeutuminen sujuu melkein kaikilla itsenäisesti. Ohjeistusta vaatevalinnoissa ja toiminnan jouduttamiseksi kuitenkin tarvitaan. Vaate- ja sääsanasto ovat olennaisesti läsnä ja pukeutumisjärjestystä toistetaan paljon, tämä lisää moni- ja vieraskielisten sanavarastoa.

Ulkoillessaan lapset saavat melko vapaasti touhuta ja leikkiä haluamissaan paikoissa ja puuhissa. Päiväkodin piha-alue on iso ja monipuolinen. Ulkoilussa kasvattajat tukevat tarvittaessa leikkiä ja ideoivat tekemistä, jos lapset eivät itse meinaa keksiä puuhaa. Huomasin ulkoilussa pihaleikkeihin liittyvien sanojen lisäksi korostuvan sää-, luonto- ja liikuntasanaston, varsinkin keskustellessa ja toimiessa vieras- ja monikielisten lasten kanssa. Ulkoilun merkitys lapsen kokonaisvaltaiselle kehitykselle on merkittävä. Ulkoillessa saa vaihtelua sisäilmalle raikkaasta ulkoilmasta. Ulkoillessa liikkumismahdollisuudet ovat suurimmillaan päiväkotipäivän aikana (ellei päivään esimerkiksi kuulu erillistä liikuntatuokiota). Suositusten mukaan alle kouluikäisen lapsen tulisi liikkua kolme tuntia päivässä. Tämä muodostuu kevyestä liikunnasta ja reippaasta ulkoilusta sekä erittäin vauhdikkaasta fyysisestä aktiivisuudesta. (Neuvokas perhe n.d.)

Ulkoilun jälkeen siirrytään yhdessä sisälle valmistautumaan ruokailuun. Ennen vuoroitain ruokailuun siirtymistä on hiljaista kirjojen lukemista ja selailua yhdessä kaverin kanssa. Ruokailussa korostuu vuoron odotuksen, pöytätapojen ja erilaisen ruokasanaston oppiminen. Ruokailussa, kuten muissakin arjen toiminnoissa, käytetään tarvittaessa apukuvia. Yhden lapsen pöytäpaikalla oli lautasen alla laminoitu A3-juliste, johon oli koottu

ruokailuun liittyviä syömistilannetta tukevia kuvia. Kuvat olivat ”syödä”, ”hiljaa”, ”aamupala”, ”lounas”, ”välipala”, ”näkkileipä” ja ”maito” (kaikissa tekstin mukainen kuva ja mainittu teksti).

KUVA 1. Päiväkodin ruokailukuvaa jäljentävä kollaasi. (Kuvat Papunetin kuvapankki, papunet.net. Kuvat 1, 2,3,4,6 & 8: Elina Vanninen, kuva 7: Sergio Palao/CATEDU, kuva 5: sclera. Kollaasi: Camilla Ahlfors.)

Päivähoidossa ruokailu rytmittää toimintaa ja koko päivää. Säännöllisyys lisää pysyvyyden tunnetta. Syömistilanteissa otetaan mallia muista lapsista ja aikuisista. Aikuisen on hyvä ruokailla yhdessä lasten kanssa, ohjaten ja näyttäen esimerkkiä. Ruokailu ylläpitää energiatasoa ja auttaa jaksamaan. Monipuolinen ravinto on edellytys kaikelle kehon toiminnalle aivotoiminnan ja kognitiiviset kyvyt mukaan lukien (Aivoliitto n.d.) Kun fyysinen kokonaisuus on tasapainossa ja ravitsemustila hyvä, edellytykset esimerkiksi kielen kehittämiseen ovat paremmat, kun lapsi jaksaa keskittyä pelkän olemisen sijasta toimintaan ja virikkeiden tarkasteluun kiinnostumisensakin kautta.

Ruokailun jälkeen on aina päivälevon aika. Monen lapsen päiväkotipäivä on hyvinkin pitkä, joten lepoaika tarvitaan. Lapset lepäävät sängyssä tai patjalla maaten ja kuuntelevat satua tai musiikkia. Jos lasta ei nukuta, hän saa lepoajan jälkeen nousta leikkimään rauhallisia leikkejä. Lepo ja uni tukevat kehitystä ja oppimista. Uni vaikuttaa aivojen toimintaan uuden oppimisen ja opitun muistiin palauttamisen kautta. Uni ja lepo edistävät luovuutta, kasvua, tunne-elämän jäsentymistä, mielialan ja keskittymiskyvyn ylläpitoa, sekä se vahvistaa vastustuskykyä. Yleissuosituksen mukaan alle kouluikäisen tulisi nukkua noin 12 vuorokaudessa. Lasten unentarve on kuitenkin yksilöllistä. (Peda.net n.d.)

Lepohetken jälkeen on rauhallisia pöytätoimia. Tämä antaa aikaa palautua levolta ja viittäytyä loppupäivän toimintoihin. Pöytäpuuhia ovat esimerkiksi pelit, askartelut, piirtely ja muut vastaavat. Aikuinen on tarvittaessa mukana pöytäpuuhissa ja avustamassa varsinkin moni- ja vieraskielisiä lapsia pelien ohjeistuksien kanssa. Osa lapsista nousee vasta suoraan välipalalle. Välipalan merkitys kohderyhmän lasten kannalta on melko lailla ruokailuun verrattavissa. Välipalan jälkeen on yleensä yhdessä satuilua, ihmettelyä ja pohdintaa piirillä. Havainnointipäivinäni oli kuitenkin vapaata leikkiä. Viimeisenä ennen sulkemista on ulkoilua.

Kolmen eri lastentarhanopettajan haastatteluissa tuli esiin muutamia päivärytmiin liittyviä, kielen kehityksen ja tukemisen kannalta tärkeitä huomioita. Ensimmäinen haastateltava mainitsi ensimmäisenä arkeen ja päivärytmiin liittyen kuvien monipuolisen käytön. Kuvien käyttö tukee kaikkia lapsia. Myös viittomien käyttö on suuressa roolissa. Haastateltava mainitsi asioiden toistuvuuden, ja esimerkiksi aamupiirirutiinin merkityksen.

Meillä on tietyt asiat, jotka toistaa itseään, että se tulee lapsille tutuksi ja sitä kautta se sanastokin tutuksi.

Päiväkodin arkeen kuuluu toisinaan erilaisia kerhoja ja kielen kehityksen tukemiseen varattuja tuokioita. Tällä hetkellä kuitenkin sellaisia ei varsinaisesti kenenkään haastateltavan ryhmässä ollut käynnissä. Kohderyhmään kuuluvista lapsista osa on kuitenkin aiemmin ollut mukana tällaisissa, ja esimerkiksi jatkossa toimintansa aloittaa toisten lasten kanssa askeleittain-ryhmä. Arkeen kuuluu paljon pienryhmätoimintaa, joka mahdol-

listaa suunnitellun toiminnan toteuttamisen pienemmissä ryhmissä. Toinen haastateltava kertoi toiminnassa olleen aiemmin Kili ja Kuttu -kerhojen, sekä tällä hetkellä käytössä esimerkiksi Repun takanassa -menetelmän.

5.3 Leikki

Päiväkotipäivä on täynnä leikkejä. Yleensä lapset hakeutuvat lähes automaattisesti leikkimään, jos toisin ei ohjata. Leikin tukeminen ja siihen kannustaminen on kuitenkin nykyään yhä tärkeämpää, aikakautena jolloin leikkiä syrjäyttää esimerkiksi monet virtuaalilaitteet. Tutkimuspäiväkodissa sain havainnoida leikkejä ja osallistuakin niihin. Yksin leikkiessä lapsi yleensä puhuu ääneen ja kehittää kieltään. Havainnoidessani vieraskielinen lapsi leikki Dublo-Legoilla perheleikkejä, ja harjoitti normaalin arjen keskusteluita leikkiessään. Kasvattajan läsnä ollessa keskusteluun tulee monipuolisuutta ja aikuinen korjaa ja auttaa oikeissa sanoissa ja sanamuodoissa. Aikuisen ollessa mukana leikissä kielellistä tukea tarvitsevan lapsen rinnalla, huomasin käytettävän monia tukitapoja. Tukiviittomien, liikkeiden, toiston ja selkeän puheen avulla leikin lomassa opetetaan kieltä, esimerkiksi havainnoidessani laskemalla yhdessä pelivoitot.

Useimmiten leikissä ei ole mukana aikuisia, ja varsinkin ulkona leikki on vapaampaa. Muiden lasten kanssa leikkiessä kielen kehittyminen on monipuolista. Leikki ja vertaiset tukevat puheen tuottoa ja kielen kehitystä. Suomenkielisen kaverin ollessa mukana leikissä oppii niin kutsuttua käyttökieltä, suomen puhekieltä.

Lapset oppii toisilta lapsilta, ja se leikki. Ja se leikin tukeminen. Myös niinku sellasella lapsella jolla ehkä se suomen kieli ei oo niin vahva, niin ainakin, kun jos lapsi tulee uutena lapsena ryhmään, vaikka alkusyksystä, niin tukee sitä lapsen leikkiä muiden kanssa, että hän tulee ymmärretyksi ja käyttää siinä esim niitä kuvia, ja on siinä leikissä mukana. Mutta sittenhän he tosi paljon niinkun lapset saa sitä mallia toisilta lapsilta.

Yksi haastateltavista lastentarhanopettajista nosti esiin käyttävänsä vuorovaikutusleikkejä apuna kielenkehityksenkin tukena. Hän korosti toiminnallisuuden merkitystä, ja pai-

notti että tällaiset tuokiot eivät saisi olla pelkkää paikallaan oloa. Vuorovaikutusleikki-tuokiot ovat hyvä väline keskittyä moni- tai vieraskielisen lapsen opettamiseen ja tukemiseen.

5.4 Kasvattajien muut työskentelytavat, menetelmät ja apuvälineet

Tutkimusta tehdessäni sain melko hyvän kuvan haastattelemieni lastentarhanopettajien käsityksistä kielen kehittämiseen ja sen tukemiseen liittyen. Havainnoidessa läsnä oli muutakin henkilökuntaa, mutta havainnointini keskittyi paljon juuri näiden lastentarhanopettajien työntekoon, sillä kielen opettaminen ja sen kehityksen tukeminen ovat paljolti heidän käsissään.

Moni- ja vieraskielisen lapsen kielen kehityksen tukeminen alkaa siitä, kun lapsi aloittaa päiväkodin. On tärkeää kartoittaa taustat ja yksilön tilanne sekä tehdä yhteistyötä vanhempien kanssa. Hyvä yhteistyö vanhempien kanssa antaa tietoa lapsen taidoista ja aiemmista kokemuksista, jotka liittyvät olennaisesti kielenkin oppimiseen. Toisen havainnointiryhmän lastentarhanopettajan mukaan on tärkeää ottaa huomioon lapsen ikä, ja esimerkiksi se, onko kysymyksessä tilanne, jossa molemmat vanhemmat ovat vieraskielisiä vai vain toinen. Tämän lisäksi vaikuttaa se, missä vaiheessa lapsi on tullut Suomeen, vai onko hän ollut esimerkiksi syntymästään saakka Suomessa. On kartoitettava myös missä vaiheessa lapsi on aloittanut varhaiskasvatuksen, vai onko hän ollut pelkästään kotona pidemmän aikaa. Haastateltavan mukaan tällaiset asiat kiinnostavat päiväkotiajan alkaessa, ja hän haluaa aina kartoittaa, mikä on lähtötilanne ja mitä eväitä kotoa on saatu, jotta voitaisiin lähteä rakentamaan ja toteuttamaan sopivia ja monipuolisia toimintatapoja kielen kehityksen tukemisen päämääränä.

Aiemmissä kappaleissa olen esitellyt jo jonkin verran käytettäviä apuvälineitä ja menetelmiä, mutta tässä kappaleessa esittelen työntekijöiden toiminnan kannalta erilaisia tapoja, keinoja ja menetelmiä vielä paremmin tutkimusteni perusteella. Yksi haastateltavista kertoi, että arjessa käytetään paljon kuvia, koska se tukee kaikkia lapsia. Tämän lisäksi myös viittomat ovat käytössä. Tukiviittomien käyttö tulee lastentarhanopettajalta

lähes automaattisesti tilanteiden mukaisesti puheen tueksi. Aamupiirillä käytettiin lorupussia, ja lorupussista paljastui sienen kuva. Hoitaja osoitti kuvaa ja kysyi S2-lapselta mitä hän näkee kuvassa:

Aikuinen: ”Mikä se on?”

Lapsi: ”En tiedä.”

Aikuinen: *viittoo sienen* ”Sieni.”

Lapsi: ”Sieni!”

Toinen haastateltava kertoi kuvien käytön vakiintuneen niin, että ”ihan ajattelemattakin niitä käyttää lasten kanssa toistuvasti”. Varsinkin päivähoidon aloitusvaiheessa (yksilön taitotason niin vaatiessa) hän käyttää joidenkin lasten kanssa myös jonkin verran tukiviittomia. Kolmas haastateltava mainitsi kuvien yhteydessä hänelle tärkeäksi välineeksi aamukirjan. Menetelmistä yhdeksi tärkeäksi mainittiin kehonkieli.

Kehonkieli, ilmeet ja eleet. No meillä on hyvin kuvia, mut jos oot esim ulkona, eikä ne oo mukana, niin juuri se kehonkieli ilmeet eleet on tosi tärkeä muun muassa maahanmuuttajataustasten lasten kanssa työskenneltäessä.

Kehonkielen käyttöä havaitsin muun muassa seuraavanlaisessa tilanteessa, jossa lastentarhanopettaja ja äidinkielenään toista kieltä puhuva lapsi keskustelivat pääsiäisestä:

Lastentarhanopettaja: ”Oletko syönyt pääsiäismunia?”

Lapsi: ”Hä?”

Lastentarhanopettaja: ”Suklaamunia, pääsiäismunia *näyttää käsillä ja sormilla munan muotoa*”

Lapsi: ”Joo!”

Selkokieliisyys, toisto ja sanojen sekä lauserakenteiden korjaus kuuluvat olennaisesti kielen kehityksen tukemiseen ja kommunikaatioon vieras- ja monikielisten lasten kanssa. Toisto on tärkeää, ja se on puheen toiston lisäksi läsnä myös arkirytmisissä ja kaikissa toimissa. Esimerkiksi aamupiirillä toistetaan samoja asioita, jotta ne tulevat lapsille tutuiksi ja sanasto lisääntyy ja vakiintuu. Sain aamun vapaan leikin hetkellä tarkastella, kun kasvattaja leikki monikielisen lapsen kanssa. Lastentarhanopettaja käytti selkeää puhetta,

hän kyseli tarkennuksia ja korjaili tarvittaessa väärin menneitä sanoja opettaen oikeita sanamuotoja ja varsinkin sijapäätteitä. Erikoisempia suomalaisia sanoja ja sanontoja on tarve avata tarkemmin, ja arvuuttelun ja tukikeinojen avulla usein saadaan lapsi itse löytämään nämä sanat. Usein käsite on kuitenkin tuntematon ennestään. Kaikki haastateltavat korostivat tästä aiheesta puhuessaan lisäksi laulujen, lorujen ja satujen merkitystä puheen kehityksen tukijoina ja sanavarastojen laajentajina. Havaitsin, että lastentarhanopettajat käyttävät selkeää puhetapaa, sanoittamista ja toistoa, he kyselevät tarkennuksia ja rohkaisevat vastailemaan, korjaavat väärin menneitä sanoja ja sanamuotoja, ja todistamissani tilanteissa varsinkin sijapäätteitä (esimerkiksi Tampereessa > Tampereella.) Sanoittaminen tulee esiin esimerkiksi pukemistilanteissa. Ohjeistus on selkeää ja samalla asioita nimetään esimerkiksi näin: ”Laitetaan tämä vihreä sukka jalkaan” ja ”Otapa tämä sininen pusero pois päältä”. Haastateltavista yksi korosti selkokielisen puhumisen merkitystä seuraavasti:

Ja sitten se, mikä pitäis muistaa, on selkokielinen puhuminen. Ei montaa synonyymisanaa vaan käyttäis aina sitä tiettyä selkokieltä, mahdollisimman pitkään, ja se ois hyvä ku sais koko tiimin kanssa sillain puhuttua sitä. Sitteen tietenkin on sellanen rikas kieli mikä meillä on, se on ilman muuta selvää että sellastakin kieltä on, mutta tälläsen lapsen kanssa sanottamistilanteissa ja kirjankatselutilanteissa pyrittäis selkokieleen, ja peleissä ja kaikissa tämmösissä.

Sama lastentarhanopettaja nosti esiin myös tunnepuolen merkityksen. Hän käyttää apuna esimerkiksi tunnekortteja, ja kertoo tunteiden ja niiden esiin tuomisen ja nimeämisen olevan erittäin tärkeää, varsinkin jos kielellinen ulosanti ei ole lapselle helppoa. Jos lapsella on esimerkiksi paha mieli, mutta hän ei osaa sitä muuten selittää, niin korttien avulla se on helpompi selvittää.

Lastentarhanopettajat kertoivat käyttävänsä mahdollisimman paljon pienryhmätoimintaa. Pienryhmätoiminta on myös kielen kehityksen tukemiseen varattua suunniteltua toimintaa. Pienryhmätoiminnalla on suuri merkitys, jotta laadukas varhaiskasvatus toteutuisi suurten ryhmäkokojen ja kiireisten päivien keskellä. Pienryhmissä toimiminen mahdollistaa suunniteltujen toimintahetkien käytön paremmin ja sen räätälöinnin kohdejoukon mukaan. Haastateltavan mukaan pienryhmätoiminnassa apuvälineiden ja menetelmien,

esimerkiksi kuvien, käyttö on helpompaa. Kielen opettamiseen varattujen tuokioiden/kerhojen puuttuessa pienryhmätoiminta myös korvaa näitä.

Ne on sit meidän arjen toimintaa, mutta ne on niinkun etukäteen suunniteltu, että mitä tehdään ja tarviiko siihen toimintaan jotain kuvien tueksi tai muuta. Että se auttaa sitten.

Kielen kehityksen arviointiin liittyen pääsin seuraamaan Lumiukko-testin toteuttamista eräälle monikieliselle viskarilapselle ennen ruokailua. Muut lapset jäivät leikkimään toisten aikuisten kanssa. Huomasin, että Lumiukko-testissä testataan ymmärrystä, sanavarastoja ja eri tietoja ja taitoja sanoihin ja niiden merkityksiin liittyen. Testiin kuului puheen ja äänen merkitys, esimerkiksi erilaisten koputus- ja lallatustehtävien muodossa. Muodot, värit ja lukumäärät olivat myös isossa merkityksessä. Huomasin, että vaikka suomen kielen taito olisi melko hyvä, voi testin tekeminen ja suorittaminen olla silti hankalaa erinäisistä syistä.

5.5 Moniammatillinen yhteistyö ja erityisopetus

Haastateltavat puhuivat henkilökunnan ja monialaisen yhteistyön merkityksestä. Keskustelimme yhteistyön tärkeydestä koko työyhteisön ja henkilökunnan kesken, mutta myös yhteistyöstä neuvolan, esikoulun ja varsinkin erityislastentarhanopettajien kanssa. Kelto, eli kiertävä erityislastentarhanopettaja, sekä konsu, eli konsultoiva erityislastentarhanopettaja toimivat päivähoidossa tehostettua tai erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa sekä yhteistyössä heidän perheidensä ja päiväkodin kanssa. Tarvittaessa yhteistyötä tehdään myös esimerkiksi neuvolan, erityissairaanhoidon, perhekeskuksen ja sosiaalitoimen kanssa. Kiertävä erityislastentarhanopettaja on tiiviissä yhteistyössä päivähoidon aluevastaavien kanssa tutkimuskaupungissa. Hän ohjaa ja tukee henkilöstöä ja huoltajia kasvatustyössä ja suunnittelee heidän kanssaan tarvittavia tukitoimia, sekä ohjaa jatkotutkimuksiin tilanteen niin vaatiessa. Kelto tekee laajennetut varhaiskasvatussuunnitelmat (lavasu). Hän tekee monialaista yhteistyötä ja osallistuu päiväkodin arviointeihin ja suunnittelutoimiin. Konsultoiva erityislastentarhanopettaja tekee kelton tehtävät omalla vastualueellaan. Hän toteuttaa tukea tarvitsevien lasten varhaiskasvatuksen valmistelua ja suunnittelua, kouluttaa, ohjaa ja konsultoi henkilökuntaa ja tekee myös moniammatillista

verkostoyhteistyötä eri toimijoiden kanssa. Konsu osallistuu myös varhaiskasvatuksen ja päivähoidon suunnitteluun sekä kehittämiseen johtoryhmän rinnalla. (Kolmiportaisen tuen esite n.d.)

Tutkimukseen osallistuneet lastentarhanopettajat kertoivat erityislastentarhanopettajan roolista varsinkin varhaiskasvatussuunnitelmien ja nimenomaan laajennettujen varhaiskasvatussuunnitelmien laatimisessa ja toteuttamisessa. Keltolta ja konsulta saa apua ja tukea erilaisiin tilanteisiin, ja yksi haastateltavista mainitsikin, että vieras- ja monikielistenkin lasten kielen kehittämiseen hän on saanut konsulta hyviä toimintamalleja ja vinkkejä. Konsu on neuvonut esimerkiksi kuvien ja viittomien käytössä. Haastateltavan mukaan on tärkeää, että koko tiimi sitoutetaan esimerkiksi selkokielisen vuorovaikutuksen käyttöön kieltä opettelevien tukemiseksi. Tässä sitouttamisessa erityislastentarhanopettajalla on merkittävä rooli ohjaajana ja kouluttajana. Erityislastentarhanopettajan rooli tuli haastatteluissa esiin keskustellessa kielen kehitykselle varatuista tuokioista ja kielikerhoista. Kuten aiemmin mainitsin, tällä hetkellä päiväkodissa ei ollut meneillään tällaisia ryhmiä, vaan samankaltaista toimintaa toteutetaan muun toiminnan sekä pienryhmätöiden yhteydessä, mutta aiemmin ja tulevaisuudessakin on esimerkiksi Kili- ja Kuttu-kerhoja. Näitä kerhoja on vetänyt erityislastentarhanopettaja. Sovitusti myös muokin henkilökunta voi toteuttaa näitä ja muitakin kieliryhmiä.

Hei, sen mä voisin vie sanoo, et kun tää meidän ryhmä on siinä mielessä mielenkiintonen, et täs on kaikki menossa ens syksynä eskariin, niin se yhteistyö tulevan esikoulun ja esikouluopettajan kanssa, niin se on ny täs kevään aikana tärkeä. Ja tavallaan et siinä on se et me siirretään se tieto, ja jos on tarve, jos on tää niin sanottu. lavasu, niin siihen tulee mukaan kelto, sen ryhmän lastentarhanopettaja ja vanhemmat ja eskariopettaja, et se tieto siirtyy niistä menetelmistä ja et se lapsen et miten hän toimii ryhmässä.

Haastatteluissa tuli esiin myös puheterapia. Jos lapsella on kielen viivästymää tai muuta perusteltua tarvetta puheterapialle, olisi tärkeää päästä sinne. Tämä on päivähoidon ulkopuolista palvelua, mutta yhteistyön kautta kummankin tulisi tukea toista toimillansa. Päivähoidossa voidaan toteuttaa puheterapiassa tai muissa tukitoimissa annettuja toimintaohjeita ja kehitystapoja, ja toisin päin. Päiväkodin aika ja resurssit eivät riitä kaikissa tapauksissa tukemaan tarvittavalla tavalla kielellistä erityistukea tarvitsevia, ja

siksi perheen, henkilöstön ja erityislastentarhanopettajan rooli tukitoimien kartoittajana ja lisäavun hakemisessa on erittäin tärkeää. Viimeiseksi haastattelun sisällöistä voisin mainita tulkkauspalvelujen ajoittaisen tarpeen. Haastateltavan mukaan toisinaan asiat olisi hyvä selittää vielä tulkin kanssa, ja tämä mahdollisuus tulisikin tarjota nykyistä paremmin. Varsinkin tilanteessa, jossa vanhemmat ovat täysin vieraskielisiä, ei pärjätä pelkällä yleisimmällä yhteiskielellä, englannilla. Lisäksi henkilöstön taidot englannin kielessä ovat erittäin vaihtelevia.

5.6 Hidastavat tekijät, toiveet ja kehitysideat

Haastattelun viimeisessä osiossa kysyin, mitä mieltä lastentarhanopettajat ovat päiväkodin ja ryhmien tämän hetkisestä tilanteesta kielen kehityksen tukemiseen liittyen. Tarkoituksena oli selvittää tyytyväisyyttä nykytilanteeseen päiväkodissa kielen kehityksen tukemisen kannalta, sekä mahdollisia muutos- ja kehitysehdotuksia.

Vastauksiin liittyi olennaisesti ryhmäkoot ja henkilöstön määrä. Ryhmäkokoja toivotaan pienemmiksi tai vastaavasti lisää henkilökuntaa. Yksi haastateltava kertoi tämän resurssipulan olevan haasteellinen iso poliittinen kysymys, jota ei arjessa voi oikein helpottaa. Kun olisi tarpeeksi henkilökuntaa suhteessa lapsiin, pystyttäisiin keskittymään paremmin erilaisiin tuen tarpeisiin ja järjestämään esimerkiksi aiemminkin mainittuja erilaisia kerhoja. Haastateltavan mukaan yksi helpotus tähän asiaan voisi olla myös lisäkoulutuksen hankkiminen muillekin kuin lastentarhanopettajille, jotta esimerkiksi ryhmäavustajia ja muuta henkilökuntaa voitaisiin hyödyntää tilanteissa, joissa tarvitaan kielen kehittämiseen liittyvää osaamista.

Niin, mun mielestä ois hyvä, että ryhmät ei ois kauheen suuria, jotta siinä ehtisi rauhassa sille lapselle selvitellä asioita, ja sit toisekseen niin se että koko tiimi sitoutettas vähän siihen selkokieliseen vuorovaikutukseen, osassa tapahtumia.

Erityislastentarhanopettajan roolin ja tuen tulkitsin tärkeäksi ja melko riittäväksi. Yksi haastateltava mainitsi, että tulkkipalveluita toivottiin tarvittaessa mahdollistettavaksi. Hä-

nen mielestään myös vanhempien olisi myös tärkeätä panostaa kielen kehityksen tukemiseen yhdessä päivähoiton kanssa. Kotikielen puhuminen on tärkeää, sillä se on tunnekieli.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, miten vieras- ja monikielisten lasten suomen kielen kehitystä tuetaan päiväkodissa. Tutkimuskysymyksenäni olikin: Miten vieras- ja monikielisten lasten suomen kielen kehitystä tuetaan päiväkodissa? Tutkimusmenetelmiksi valitsin haastattelun ja havainnoinnin. Edellisessä osiossa esittelin haastatteluiden ja havaintojeni avulla vastauksia tutkimuskysymykseeni. Tässä osiossa tiivistän tuloksien perusteella syntyneitä johtopäätöksiä tutkimuskysymykseeni sekä kielen kehityksen tukemisen hyviin käytäntöihin liittyen, esitellen myös tuloksien perusteella laatimani kymmenen kohdan vinkkilistan kasvattajille, hyvään kielen kehityksen tukemiseen liittyen.

Havaintojeni pohjalta totean, että kielen opettamiseen ja sen kehityksen tukemiseen päiväkodissa liittyen ei ole nostettavissa esiin mitään muiden yläpuolelle nousevaa tiettyä menetelmää tai toimintatapaa. Useat toimintatavat, apuvälineet ja menetelmät yhdessä työntekijän tavoitteellisen työskentelyn kanssa muodostavat parhaan mahdollisen pohjan kielen kehittymiselle ja vieras- tai monikielisen lapsen tukemiselle. Kehitystä ja oppimista tapahtuu kaikkialla kokoaikaisesti. Päiväkodissa työntekijät voivat edesauttaa kielen kehittymistä toimillansa.

On ensisijaisen tärkeää, että päiväkodin työntekijät ymmärtävät kielen kehittämiseen liittyvien tukitoimien tärkeyden. Ymmärrys johtaa toimenpiteisiin. Henkilöstön valmius ja kulttuurien välinen kohtaaminen kiteytyvät interkulttuurisen kompetenssin käsitteessä. Interkulttuurisuus tarkoittaa vuorovaikutusta eri kulttuurien välillä. Tässä korostuu hakemani ajatus siitä, miksi on tärkeää, että työntekijät ja kasvattavat ymmärtävät kielen kehitykseen ja kaiken muunkin tukevan toimintansa merkityksen tärkeyden. Interkulttuurisuus sisältää ajatuksen tietoisuudesta, herkkyydestä, vuorovaikutustaidoista ja halusta toimia erilaisissa kulttuurien kohtaamistilanteissa. Kompetenssi tarkoittaa osaamista. Termiin sisältyy asenteet, toiminta ja ammatilliset taidot. Ihminen on elinikäinen, aktiivinen oppija ja tämä tiedon ja roolin sisäistäminen sekä itsensä jatkuva kehittäminen ovat erittäin tärkeää. (Ota koppi! 2012, 5.) Varhaiskasvatuksen ammattilaisilla on tietyt velvollisuudet ja jo koulutuksenkin osalta on oletettavaa, että työntekijällä

on ymmärrys tästä, jotta hän toimisi päämääränään jokaisen lapsen yksilöllisen kehityksen ja kasvun mahdollistaminen ja tukeminen. Muun muassa JHL:n varhaiskasvatuksen ammattilaisille laatimissa eettisissä periaatteissa mainitaan yhtenä kohtana seuraavasti: ”Tuen lapsen yksilöllistä kasvua ja kehitystä yhteistyössä perheen kanssa sekä autan lasta löytämään oman paikkansa turvallisessa kasvatusyhteisössä.” (Varhaiskasvatuksen eettiset periaatteet, 2015.) Yksilölliseen kasvuun liittyy olennaisesti henkilökohtaisten varhaiskasvatussuunnitelmien tekeminen ja niiden mukaisesti toimiminen. Tämä on mielestäni yksi tärkeä osa vieras- tai monikielistä lasta tuettaessa. Perheen ja työntekijöiden yhteistyö sekä kasvatuskumppanuuden ylläpitäminen on hyvin tärkeää. Kasvatuskumppanuus on yhteistyötä vanhempien ja päivähoidon välillä. Molemmat osapuolet tukevat yhdessä lapsen kehitystä, kasvua ja oppimista, ja vastuu yhteistyön ylläpitämisestä ja vuorovaikutuksesta vanhempien kanssa on päivähoidon henkilöstöllä (Ota koppi! 2012.) Jokaisen osapuolen kiinnostus ja motivaatio lisäävät kehittymisen onnistumista. On erittäin tärkeää, että lapsen omat kiinnostuksen kohteet ja ideat otetaan huomioon. Tämä lisää lapsen omaa motivaatiota toimintaa kohtaan ja edesauttaa parempaa oppimista. Tässä tulee esiin myös yksi varhaiskasvatuksen ja päivähoidon tärkeimpiä osa-alueita, lapsen osallisuuden mahdollistaminen.

Toimintatavoissa tärkeiksi nousi erilaisten apuvälineiden ja menetelmien käyttö. Näistä ensisijaiseksi nousi tutkimuspäiväkodissa kuvien käyttö. Kuvien käyttötarkoitukseen ja -tapaan vaikuttaa lapsen ikä- ja kehitystaso sekä puheen tuoton taso. Lapsi oppii helposti, että kuvan valitsemisen ja sitä seuraavan tapahtuman välillä vallitsee syy-seuraussuhde. Kuvien avulla voi ilmaista tarpeita, hakea huomiota, keskustella, valita, kieltäytyä, kysyä ja kehottaa ja niin edelleen. Niillä voi myös ilmaista tunteita. Niitä voidaan siis käyttää samaan tapaan kuin sanojakin. (Yiannakou, n.d.) Tutkimuskohteessa kuvien käyttö tapahtui pääosin puhuttujen sanojen rinnalla, eikä niinkään korvaamaan puuttuvaa sanallista kommunikaatiota.

Kuvien lisäksi tärkeimpänä pidettiin satujen, lorujen ja pelien merkitystä. Tukiviittomat olivat myös käytössä varsinkin toisessa tutkimusryhmässä. Apuvälineiden ja erilaisten menetelmien käyttöä harjoitetaan mahdollisuuksien mukaan kokoaikaisessa toiminnassa, mutta niihin keskittyminen on tärkeää varsinkin pienryhmätoiminnassa. Pienryhmätoiminta onkin yksi esiin tullut tärkeimmistä kielen kehityksen tukemiseen liittyvistä vaikuttajista. Kielen oppiminen ja kehittyminen vaativat aikaa. Rutiinit, päivärytmi ja

toisto ovat olennaisia oppimista tukevia seikkoja päiväkodissa. Näiden merkitys tuli selkeästi esiin tutkimuksessanikin.

Tutkimukseni aikana löysin monia asioita, jotka mahdollistavat ja vahvistavat kielen kehittymistä, ja taas joitakin sitä hidastavia tekijöitä. Henkilökunta oli hyvin kiinnostunut asiaa kohtaan. Kehitysvalmius ja avarakatseisuus esimerkiksi monikulttuurisuutta kohtaan ovat olennaisia tekijöitä. Aikuisten luoma turvallisuuden tunne, muun muassa rutii- nien, tuen ja lämmön tarjoamisen kautta edesauttavat kielenkin oppimista. Oppiminen on kokoaikaista, ja kaikki sosiaalinen vuorovaikutus tukee kielen kehittymistä. Päiväko- din monipuoliset toimintatavat sekä oppimisympäristöt mahdollistavat kielen kehittämi- sen integroimisen jokaiseen hetkeen samalla sisällöllisiä orientaatioita hyödyntäen. Me- netelmiä ja oppimisympäristöä tulisi jatkuvasti kehittää ja päivittää ottaen huomioon lapsen lähikehityksen vyöhykkeen ideologian, yksilölliset erot ja tarpeet sekä lapsia osallistaen. Lasten ideoita hyödynnetään ja pienryhmätoiminta mahdollistaa paremmin yksilöllisen vuorovaikutuksen toteuttamista. Kielelliset vähemmistöt ja varsinkin moni- kulttuurisuus ovat vieläkin osittain uudehko, joskin koko ajan lisääntyvä osa suomalai- sessa päivähoidossa. Nämä eivät jakaudu maamme päiväkodeissa vielä tasaisesti, ja siksi olisi tärkeää, että jokaisessa päiväkodissa sovellettaisiin kielelliseen kehitykseen johtavia toimintoja mahdollisimman hyvin oman päiväkodin lapsikannan tarpeiden mu- kaisesti.

Kielen kehittymisen tukemista mahdollisesti hidastavia tekijöitä tuli esiin muutamia. Re- surssipula-sana tuli usein esiin varsinkin haastatteluissa. Tämä tarkoittaa lähinnä kaikkea henkilökunnan määrään, erilaisiin toimintoihin käytettävään aikaan, ja esimerkiksi mate- riaalien ja koulutuksien saatavuuteen liittyen. Ryhmäkokojen suuruus, sijaisten käyttä- mishankaluus, henkilökunnan lisäkouluttamattomuus ja vähäinen erityislastentarhan- opettajan lisätuki ovat tekijöitä, jotka voivat merkittävästi heikentää ja uhata kielen oppi- misen toteuttamista. Jos muutoksia tarvitaan, mitä voisi tehdä? Päiväkodin tasolla muu- tokset ovat riittämättömiä ja mahdottomia isoimpiin tarpeisiin nähden. Muutoksia tarvit- taisiin valtio-, kaupunki- ja kuntatasolla. Taloustilanteen vaikutus on suuri, mutta vääristä paikoista ei tulisi säästää. Päättäjien asenteet ja niihin vetoaminen ovat yksi keino. Esi- merkiksi vuonna 2015 työryhmä ”Vain kaksi kättä” pyrki mielenosoituksilla, vetoomuk- silla, erilaisilla julkaisuilla ja esiintuloilla keräämään allekirjoituksia kansalaisaloitteeseen pienempien ryhmäkokojen ja isomman henkilöstömäärän puolesta. Kaupungin ja

kunnan rooli tulee esiin erilaisten resurssien tarjoamisessa. Kaupungit ja kunnat ovat suurin päiväkotien ylläpitäjä, ja päivähoidon henkilöstön palkkaaja. Poliittisella aktiivisuudella jokainen voi olla vähintäänkin välillinen vaikuttaja.

Tutkimukseni pohjalta loin tiivistykseksi kymmenen kohdan vinkkilistan hyvään kielen kehityksen tukemiseen ohjaten:

10 vinkkiä hyvään päivittäiseen kielen kehittämisen tukemiseen kasvattajille

- 1. Apukuvien, tukiviittomien, esineiden, lorujen, satujen, laulujen pelien ja muiden apuvälineiden käyttö**
- 2. Päivärutiinien ja pysyvyyden tukeminen, jatkuva arkitilanteiden pedagoginen hyödyntäminen**
- 3. Toisto ja sanelu**
- 4. Leikin mahdollistaminen ja tukeminen**
- 5. Sosiaalisten suhteiden (muut lapset) tukeminen**
- 6. Pienryhmätoiminnan järjestäminen**
- 7. Yksilöllisten tarpeiden huomioon ottaminen, lapsen osallistaminen ja hänen oman oppimisen tietoiseksi tekeminen**
- 8. Iloitse lapsen kanssa, rohkaise ja kehu!**
- 9. Itsensä jatkuva kehittäminen, tiedonhaku ja oppimishalukkuus**
- 10. Yhteistyö työkavereiden ja koko henkilökunnan kanssa, myös moniammatillinen yhteistyö**

7 POHDINTA

Pohdinnassa haluan kuvailla tutkimuksen luotettavuutta ja eettisyyttä, sekä arvioida työn kulkua ja siinä onnistumista. Tutkimukseni oli kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Perinteisesti tutkimuksia arvioidaan reliabiliuden ja validiuden käsitteiden avulla. Reliabilius on mittaustulosten toistettavuutta, ja validius tarkoittaa pätevyyttä, eli tutkimuksen onnistuneisuutta mitata juuri sitä, mitä pitikin. Näitä mittaustapoja voidaan soveltaa kvantitatiivisessa tutkimuksessa, mutta kvalitatiivisessa tutkimuksessa niiden käyttö ei ole aina mahdollista. Toiset ovat sitä mieltä, että niiden yhdistäminen laadullisen tutkimuksen arviointiin on turhaa. Arviointi on kuitenkin välttämätön toimi tutkimuksen teki- jälle. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 231-232.) Oman tutkimukseni luotettavuuden ja pätevyyden todistaminen tapahtuu tarkan kuvailun avulla. Kerron opinnäytetyössäni tutkimuksen taustat ja lähtökohdat, tavoitteet ja tarkoituksen, esittelen tarkasti tutkimus- kysymyksen ja tutkimusmenetelmät. Koko tutkimusprosessi on siis mahdollisimman hy- vin avattu. Määrän sijasta tärkeämpää on esitetyn aineiston laatu. Tämän lisäksi tuloksia on analysoitu laajasti ja teoreettiseen viitekehykseen peilaten. Tutkimuksessa kerättyjen dokumenttien käyttö esimerkiksi haastattelupöytäkirjojen kautta oli laajaa.

Tutkimus ja sen tulokset ovat aika- ja paikkasidonnaisia. Tästä syystä löydöksiä ei vält- tämättä voi yleistää koskemaan muita päiväkoteja tai ryhmiä. Kvalitatiivisessa tutkimuk- sessa pyritään saamaan mahdollisimman kokonaisvaltainen kuva kohteesta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161.) Havainnointi ja haastattelu toimivat tässä hyvin. Täytyy kuitenkin muistaa, että toteutin tutkimuksen yksin, ja vierailin päiväkodilla melko vähäi- sen määrän ja ajan. Useampi tutkija olisi mahdollisesti laajentanut tutkimusta ja lisännyt sen luotettavuutta. Myöskin useammat havainnointikerrat sekä pidemmät ja sitä kautta mahdollisesti antoisammat haastattelut olisivat voineet tuoda uusia tietoja ja merkityksiä tutkimukselleni. Koen kuitenkin saaneeni kokoon hyvän aineiston ja tulokset. Aiheeseen liittyvän teoriapohjan vastaavuus tuloksiini nähden kertoo mielestäni tutkimuksen onnis- tumisesta.

Tutkimuksen eettisenä lähtökohtana on aina ihmisarvon kunnioittaminen. Tämä tarkoit- taa käytännössä tutkimukseen osallistuvien itsemääräämisoikeuden kunnioittamista.

Suostumuksien ja lupien hankkiminen, tiedotus, sekä avoimuus tukevat tutkimuksen eettisyyttä. Sain tutkimukselleni luvan tutkimuspäiväkodilta ja tutkimuskaupungilta. Tiedotin läsnäolostani ja tutkimukseni tarkoituksesta henkilökunnalle ja vanhemmille päiväkodin ilmoitustauluille asettamillani tiedotteella (liite 1.). Tutkittavana ei ollut yksittäiset lapset, vaan yleisesti kasvattajien toiminta ja päiväkotipäivän kulku havainnointien kautta. Haastatteluissa tutkittavana olivat lastentarhanopettajat. Tutkittavat lähtivät mukaan vapaaehtoisesti. Haastateltavat saivat itse päättää haastatteluajankohdan ja paikan, sekä vastata haastattelutilanteessa avoimesti ja haluamallaan tavalla. Haastattelurunko löytyy liitteestä 2. En nimeä tutkimuksessani tutkimuspaikkaa- enkä kaupunkia varmistaakseni mahdollisimman hyvän anonymiteettisuojaan. Näin ollen en luonnollisestikaan esittelen myöskään tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden nimiä. En käyttänyt muistiinpanoissani henkilöiden oikeita nimiä tai tunnistetietoja. Säilytin muistiinpanot ja muut aineistot niin, ettei kukaan muu päässyt niitä lukemaan. Opinnäytetyön valmistumisen jälkeen säilytän muistiinpanoja muiden ulottumattomissa vielä muutaman kuukauden varoin vuoksi ja tämän jälkeen hävitän ne asianmukaisesti.

Tutkimusaiheeni on melko neutraali, eikä siihen liity juurikaan arkaluontoisuutta. Tutkimuksissa tutkijalla on aina valtaa. Eettisyyden kannalta tämän valta-aseman tiedostaminen sekä sen oikeanlainen käyttö on hyvin tärkeää. Kirjoitustavan tulee olla tutkittavia ja heidän läheisiään kunnioittava ja tutkijan tulee pysyä mahdollisimman rehellisenä. Itse-reflektion harjoittaminen jokaisessa tutkimusvaiheessa on välttämätöntä. Tutkijan tulee pysyä objektiivisena ja neutraalina, ja hänen tulee pyrkiä välttämään kaikenlaista johdatelua sekä omien tausta-ajatusten sekoittamista tutkittavilta saatavaan tietoon ja sen esittämiseen. Käytännössä on kuitenkin lähes mahdotonta erottaa täysin toimintansa omista yksilöllisistä lähtökohdista ja ajatuksista. Tätä tapahtuu tiedostamattakin. Kuitenkin, tämän tosiasian tiedostaminen ja objektiivisuuteen pyrkiminen mahdollistavat mahdollisimman hyvän lähtökohdan tällaisten epätoivottujen vaikutusten välttämiseen. Munterin ja Siren-Tiusasen (1999, 181) mukaan tutkijan eettisenä tavoitteena voisi olla kriittinen subjektiivisuus. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkijan aikaisemmat kokemukset eivät ole hallitsevina, vaan ne pyritään pitämään tiedostetusti erillään.

Aikataulullisesti opinnäytetyöprosessi oli melko pitkä. Aloitin ideapaperin tekemisen jo kesällä 2016, mutta valmiiksi lopullinen työ tuli syksyllä 2017. Tutkimussuunnitelman tekemisen jälkeen (tammikuu 2017) aikataulua hidasti yhteistyöpäiväkodin etsiminen ja

tämän jälkeen esimerkiksi aikataulujen yhteensovittaminen. Käynnit sain kuitenkin tehtyä keväällä 2017 ja aloitin toukokuussa kirjoittamaan työtäni. Kirjoittamista hidasti kesätyöt ja henkilökohtainen elämäntilanne, mutta koen silti onnistuneeni lopulta hyvin. Kynnys aloittaa kirjoittaminen oli suurin, mutta kun siihen vain ryhtyi, tekstiä kyllä tuli ja riittävästikin. Vaikka yksin tekeminen antaa tietynlaista vapautta ja omaehtoisuutta työn tekemiselle, on siinä omat haasteensa. Vastuu on täysin itsellä ja toisinaan tuntuikin, että toisen erilaisista näkemyksistä ja panoksesta olisi ollut hyötyä työn sujuvalle etenemiselle ja sen tuottamille tuloksille. Onneksi tukea ja apua oli saatavissa kuitenkin jonkin verran opiskelijatovereilta ja opinnäytetyöohjaajalta.

Projektista olisi todennäköisesti voinut saada kattavamman ja tuloksista ehkä laajemmat, jos tietyt asiat olisivat olleet toisin. Kuten jo aiemmin mainitsin, yksin tehdessä tutkimuksesta ei saa ehkä niin monipuolista kuin toisen tutkijan ja hänen erilaisten toimintatapojen ja näkemyksien sekä havaintotaitojen avulla saisi. Päiväkodissa vieras- ja monikielisten lasten määrä ja taustojen vaihtelevuus ei ole kovin suurta, ja tämä vaikuttaa myös jonkin verran siihen, minkälaista tietoa kielen kehityksen tukemiseen liittyvistä käytännöistä tässä päiväkodissa sain. Käytännön toteutus olisi voinut myös olla laajempi, ja ajallisesti pidempi. Havainnoiteja olisi voinut tehdä useammalla kerralla, sekä haastattelut olisivat voineet olla laajempia. Haastattelujen anti jäi hieman suppeaksi, mutta antoi kuitenkin tietoa sen verran kuin sitä oli saatavilla. Havainnoinnit antoivat paljon lisätietoja ja tukivat hyvin haastattelujen antia. Jonkinlainen haastateltavien ryhmähaastattelu olisi voinut tukea tutkimusta ja antaa lisätietoja ja -merkityksiä. Erilaisten aikatauluongelmien ja resurssipuutteiden vuoksi näitä ei kuitenkaan ollut. En silti koe tutkimuksen olevan vajavainen tai varsinkaan epäonnistunut. Sain yksin ja toteutuneilla vierailukerroilla tutkimuksen onnistumisen kannalta riittävästi irti aiheesta.

Opinnäytetyön aihe säilytti mielenkiintoisuutensa koko prosessin ajan ja uskon vaikutuksen säilyvän tulevaisuudessakin. Koen, että opin hyvin paljon kielen kehityksen tukemiseen liittyen ja voin hyödyntää niitä omassa työssäni. Voin myös tutkimukseni ja sen tuottaman tiedon kautta olla edistämässä hyvää kielen kehityksen tukemista ja sen toteuttamista jatkossa. Aihe on tärkeä ja sen merkitys ei tule vähenemään. Aiheeseen liittyen on tehty muitakin tutkimuksia ja esimerkiksi opinnäytetöitä. Materiaalia ja kirjallisuutta löytyy myös melko hyvin. En kuitenkaan näe tutkimukseni olevan vanhan tutun toistoa tai tarpeeton aiempien aiheeseen liittyvien tuotosten vuoksi.

Opinnäytetyöprosessi on kehittänyt pitkäjänteisyyttäni ja toimeen ryhtymistä. Kesken­eräisyyden sietäminen on itselleni vaikeata ja koen oppineeni tämän prosessin avulla sitä. Koko prosessi on kehittänyt hyvin paljon ammatillista kasvuani sen lisäksi, että opin paljon tutkimuksellisen työn tekemisestä ja teoreettinen pohtiminen kehittyi suuresti. Kokonaisuudessaan prosessi ei ole ollut ylitsepääsemättömän tuntuinen hetkellisiä epätoivon tunteita lukuun ottamatta. Työ sujui melko sujuvasti, kun sitä vain jaksoi tehdä. Jälkikäteen voin todeta, että nopeampikin toteutus olisi ollut mahdollista, ja se olisi voinut säästää itseä pitkittämisen aiheuttamalta stressiltä. Loppujen lopuksi opinnäytetyöni valmistui kuitenkin hyvissä ajoin ja ennen valmistumisajankohtaani.

LÄHTEET

Aivoliitto. N.d. Ravitseminen rakentaa aivoterveyttä. Luettu 11.8.2017. <https://www.aivoliitto.fi/aivoterveys/ravinto>

Alanen, R. 2006. ”Birds in the Sky”: kielellinen tietoisuus ja vieraan kielen oppiminen tilanteisina ilmiöinä. Teoksessa Alanen, R., Dufva, H. & Mäntylä, K. (toim.) Kielen päällä. Näkökulmia kieleen ja kielen käyttöön. Soveltavan kielitutkimuksen keskus. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Alijoki, A. 2011. Lapsen tuen tarve kielellisessä kehityksessä ja siihen vastaaminen varhaiskasvatuksen keinoin. Teoksessa Nurmilaakso, M. & Välimäki, A-L. (toim.) 2011. Lapsi ja kieli. Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Unigrafia Oy – Yliopistopaino.

Eskola J. & Suoranta J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Grönroos, U-M. & Harju, L. 2003. Saduttaminen erityisen tuen tarpeessa olevien lasten interventiona. Proseminaarityö. Helsingin yliopisto, kasvatustieteellinen tiedekunta.

Halme, K. 2011. Maahanmuuttajataustaisten lasten kielikasvatus varhaiskasvatuksesta esiopetukseen. Teoksessa Nurmilaakso, M. & Välimäki, A-L. (toim.) 2011. Lapsi ja kieli. Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Unigrafia Oy – Yliopistopaino.

Helenius, A. & Korhonen, R. 2011. Teoksessa Nurmilaakso, M. & Välimäki, A-L. (toim.) 2011. Lapsi ja kieli. Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Unigrafia Oy – Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

Innovative Learning. Zone of Proximal Development. N.d. Luettu 6.7.2017. http://www.innovativelearning.com/educational_psychology/development/zone-of-proximal-development.html

Karlsson, L. 2014. Sadutus. Avain osallisuuden toimintakulttuuriin. Juva: Bookwell Oy.

Kolmiportaisen tuen esite. N.d. Kolmiportainen tuki Akaan kaupungin varhaiskasvatuksessa. Luettu 16.9.2017. <http://www.aka.fi/@Bin/3790727/Kolmiportaisen+tuen+esite.pdf>

Korkeamäki, R-L. 2011. Kieli ja vuorovaikutus oppimisympäristössä. Teoksessa Nurmilaakso, M. & Välimäki, A-L. (toim.) 2011. Lapsi ja kieli. Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Unigrafia Oy – Yliopistopaino.

Kuuloavain.fi. 2015. Kielen ja puheen kehitys. Luettu 9.11.2016. <https://www.kuuloavain.fi/info/kieli-ja-kommunikaatio/kielen-ja-puheen-kehitys/>

Launonen, K. 2011. Lasten pragmaattisten taitojen kuntoutuksen perusteet. Teoksessa Loukusa, S. & Paavola L. (toim.) 2011. Lapset kieltä käyttämässä. Pragmaattisten taitojen kehitys ja sen häiriöt. Jyväskylä: PS-kustannus.

Lindberg, P. 2011. Kieli ja visuaalinen ympäristö. Teoksessa Nurmilaakso, M. & Välimäki, A-L. (toim.) 2011. Lapsi ja kieli. Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Unigrafia Oy – Yliopistopaino.

Loukusa, S., Kunnari, S. & Vedenkannas, U. 2011. Pragmaattisen kehityksen taustatekijöitä. Teoksessa Loukusa, S. & Paavola L. (toim.) 2011. Lapset kieltä käyttämässä. Pragmaattisten taitojen kehitys ja sen häiriöt. Jyväskylä: PS-kustannus.

Lyytinen, P. 2014. Kielen kehityksen varhaisvaiheet. Teoksessa Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. 4. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Munter, H. & Siren -Tiusanen, H. 1999. Osallistuva kvalitatiivinen lähestymistapa kolme vuotta nuorempien lasten päivähoidon tutkimisessa. Teoksessa Ruoppila, I., Hujala, E., Karila, K., Kinon, J., Niiranen, P. & Ojala, M. (toim.) Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Neuvokas perhe. N.d. Liikuntasuositus lapselle. Luettu 10.8.2017. <http://www.neuvokasperhe.fi/lapsen-liikuntasuositus>

Nurmilaakso, M. 2011. Pienen lapsen kielellinen tietoisuus osana kielen kehitystä. Teoksessa Nurmilaakso, M. & Välimäki, A-L. (toim.) 2011. Lapsi ja kieli. Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Unigrafia Oy – Yliopistopaino.

Ota koppi! Monikulttuurisuus Helsingissä. 2012. Helsingin kaupungin neuvolatyö, varhaiskasvatus ja alkuopetus. Helsingin kaupunki.

Paavola, L. 2011. Varhaisten vuorovaikutus- ja kommunikaatiotaitojen kehitys. Teoksessa Lapset kieltä käyttämässä. Pragmaattisten taitojen kehitys ja sen häiriöt. Jyväskylä: PS-kustannus.

Papunet. 2017. Kuvapankki. <http://papunet.net/materiaalia/kuvapankki>.

Peda.net. N.d. Kartoitus- ja havainnointimenetelmiä. Repun takanassa (Tampereen kaupunki 2000). Luettu 7.6.2017. <https://peda.net/porvoo-borg%C3%A5/vtis/mm/kt/kjh2/rttk2>

Peda.net. N.d. Lepohetki. Luettu 11.8.2017. <https://peda.net/alavus/varhaiskasvatus/pt/lepohetki>

Pedihealth. 2017. 3-vuotiaan puheseula Kettu-testi. Luettu 7.6.2017. <https://kauppa.pedihealth.fi/kuntoutus-ja-terapia/puheterapiatuotteet/3-vuotiaan-puheseula-kettu-testi-p-1456.html>

Pedihealth. 2017. 5-vuotiaan puheseula Lumiukko-testi. Luettu 7.6.2017.

<https://kauppa.pedihealth.fi/kuntoutus-ja-terapia/puheterapiatuotteet/5-vuotiaan-puhe-seula-lumiukko-testi-p-1455.html>

Piaget, J. 1970. Genetic Epistemology. United States of America: Columbia University Press.

Poikkeus, A-M., Ketonen, R. & Siiskonen, T. 2003. Puhutusta kirjoitettuun kieleen. Teoksessa Aro, T. & Ahonen, T. & Ketonen, R. (toim.) Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. Juva: Opetus 2000.

Ruokonen, I. 2011. Musiikin monet kielet. Teoksessa Nurmilaakso, M. & Välimäki, A-L. (toim.) 2011. Lapsi ja kieli. Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Unigrafia Oy – Yliopistopaino.

Saarniaho, R. 2005. Internetix oppimateriaalit. Lapsen kognitiivinen kehitys. Luettu 22.5.2017. http://opinnot.internetix.fi/fi/materiaalit/ps/ps2/3_kehitys_ikakausit-tain/02_lapsenkognitiivinenkehitys?C:D=gjsZ.eyaU

Smidt, S. 2008. Supportin Multilingual Learners in the Early Years. Many languages – Many Children. (Essential Guides for Early Years Practitioners) Abingdon, Oxfordshire, UK: Routledge.

Soveltavan kielentutkimuksen keskus. N.d. Kielistä kiinni: Monikielisyys – yksikielisyys. Luettu 8.11.2017. <http://www.solki.jyu.fi/kielistakiinni/docs/monikielisyysb4.htm>

Suvanto, A. 2011. Leikki-ikäisen lapsen kielenkäyttötaitojen kehittäminen. Teoksessa Lapset kieltä käyttämässä. Pragmaattisten taitojen kehitys ja sen häiriöt. Jyväskylä: PS-kustannus.

Tampereen kaupunki. 2016. Monikulttuurisuus. Luettu 7.6.2017. <http://www.tampere.fi/paivahoito-ja-koulutus/paivahoito/kasvuntuki/monikulttuurisuus.html>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2015. Puheen- ja kielenkehitys (Lumiukko). Luettu 10.5.2017. <https://www.thl.fi/fi/web/lastenneuvolakasikirja/ohjeet-ja-tukimateriaali/metelmat/neurologis-kognitiivinen-kehitys/lumiukko>

Tilastokeskus. 2016. Vieraskieliset. Luettu 15.6.2017. <http://www.tilastokeskus.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa/vieraskieliset.html>

Torneus, M. 1991. Löytöretki kieleen. Lapsen kielellisen tietoisuuden kehittyminen. Valtion painatuskeskus. Helsinki: VAPK-kustannus.

Varhaiskasvatuksen eettiset periaatteet. 2015. JHL. Luettu 13.9.2017.

http://www.jhl.fi/portal/fi/tyoelama/ammattialatoiminta/varhaiskasvatus/varhaiskasvatuksen_eettiset_periaatteet/

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2016. Opetushallitus. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino.

Välimäki, A-L. 2011. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2003/2005. Teoksessa Nurmilaakso, M. & Välimäki, A-L. (toim.) 2011. Lapsi ja kieli. Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Unigrafia Oy – Yliopistopaino.

Yiannakou, V. N.d. Kuvat kommunikoinnissa. Luettu 14.9.2017. <http://www.satakieliohjelma.fi/wp-content/uploads/2017/02/Kuvat-kommunikoinnissa-Virpi-Yiannakou.pdf>

LIITTEET

Liite 1. Saatekirje huoltajille/vanhemmille

Hei,

Olen sosionomiopiskelija Tampereen ammattikorkeakoulusta. Teen opinnäytetyöni _____ päiväkodissa.

Työni aiheena on vieras- ja monikielisten lasten suomen kielen kehityksen tukeminen. Tutkimustani varten havainnoin _____ ja _____, kummassakin yhden päivän ajan, sekä haastattelen lastentarhanopettajia.

Tutkimus toteutetaan anonyymisti ja luotettavasti. En keskity tutkimuksessani yksittäisiin lapsiin. Tutkimusta varten on pyydetty asianmukainen tutkimuslupa.

Vastaa mielelläni lisäkysymyksiin.

Ystävällisin terveisin

Camilla Ahlfors

040xxxxxxx

camilla.ahlfors@soc.tamk.fi

Liite 2. Teemahaastattelurunko

1. TIEDOT AIHEESTA

- Mitä tulee ensimmäiseksi mieleen suomen kielen kehityksen tukemisesta päiväkodissa
- Mitä suomen kielen kehitys ja sen tukeminen tarkoittavat ja pitää sisälleen, mitä se tarkoittaa vieraskielisten/monikielisten kannalta
- Mitä kautta olet saanut tietosi kielen kehittämiseen ja tukemiseen liittyen

2. LAPSET

- Minkä verran vieraskielisiä/monikielisiä lapsia ryhmässä
- Mahdollisuuksien mukaan tietoa taustasta, kielen tasosta ja tilanteesta

3. TOTEUTUS, TAVAT

- Miten kehityksen tukemista toteutetaan päiväkodissanne, millä tavoin?
  - o Arjessa ja automaattisesti
  - o Tietoisesti strukturoidusti, suunnitellusti
  - o Onko olemassa tuokioita tai muita kehittämislle varattuja hetkiä
  - o Yksilökohtaisesti
  - o Apuvälineet, menetelmät jne.

4. NYKYTILANNE

- Onko tilanne kielen kehityksen tukemisen kannalta mielestäsi hyvä tässä päiväkodissa

5. TOIVEET

- Haluaisitko muuttaa kielen kehityksen tukemiseen liittyviä asioita työpaikallasi? Onko sinulla toiveita tai kehitys-/muutosideoita?

Tämä haastattelurunko toimii haastattelun pohjana ja antaa suuntaa. Haastattelun sisällä on tilaa vapaalle keskustelulle ja muillekin nyt vielä mainitsemattomille aiheille ja sisällöille (tutkimuskysymyksiin liittyen). Tärkein osio on 2. TOTEUTUS JA TAVAT. Muut osiot virittävät aiheeseen ja antavat toivottavasti lisätietoa.